

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

POHLED NA SEXUÁLNÍ VÝCHOVU V ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH (Z HLEDISKA UČITELŮ A ŽÁKŮ)

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Autor práce: **Renata Lainerová**
Vedoucí práce: PhDr. Jitka Josífková

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Renata Lainerová**
Osobní číslo: **P09000257**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Pohled na sexuální výchovu v základních školách (z hlediska učitelů a žáků)**
Zadávající katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Úvod:

Práce se snaží zapojit do současné diskuze k oblasti sexuální výchovy.

Cíl:

Zjistit, jaké jsou postoje k sexuální výchově u učitelů a žáků vybraných ZŠ.

Metody:

Rozhovor s učiteli

Dotazování, anketa - žáci

Rozbor produktu činnosti

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Říčan, Pavel. Psychologie osobnosti. 1. vyd. Praha : Orbis, 1973. 325 s. ISBN 978-80-247-1174-4.

Vágnerová, M. Vývojová psychologie I: dětství a dospívání. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 stran. ISBN 80-246-0956-8

Vágnerová, M. Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2001. 304 stran. ISBN 80-246-0181-8

Šilerová, L. Jak s dětmi mluvit o sexu. 1. vyd. Praha : Grada, 2003. ISBN 80-247-0291-6

Marádová, Eva; Výchova ke zdraví a ŠVP pro 6.-9. ročník ZŠ - Metodická příručka. 1. vyd. Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-973-4

Lenka Šulcová, Tomáš Fait, Petr Weiss a kolektiv, Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví. 1. vyd. Maxdorf, 2011. ISBN 978-80-7345-238-4

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Jitka Josífková

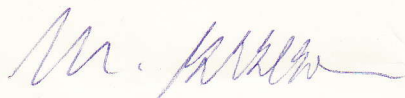
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání diplomové práce:

2. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 17. prosince 2012

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 12.12. 2014

Podpis: *Lain*

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou sexuální výchovy na základních školách. Práce se člení na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se věnuje historii sexuální výchovy, psychickému a sexuálnímu vývoji člověka. Pojednává dále o Rámcovém vzdělávacím programu a zařazení sexuální výchovy do výchovně vzdělávacího procesu. Definuje cíl a obsah sexuální výchovy, metody a didaktické pomůcky používané v hodinách sexuální výchovy. Praktická část práce je postavena na kvantitativním výzkumu, který byl proveden pomocí dotazníkového šetření. Jeho cílem je analyzovat postoje žáků a učitelů k sexuální výchově na vybraných základních školách. Výzkum se orientuje na zjištění atmosféry při výuce sexuální výchovy, zdroje informací z oblasti sexuality a na poznatky, které žáci získali v rámci školní výuky sexuální výchovy. Dále je zkoumána otevřenost učitelů k výuce sexuální výchovy na základních školách.

Klíčová slova

sexuální výchova, psychický a sexuální vývoj jedince, Rámcový vzdělávací program, metody sexuální výchovy, didaktické prostředky, zdroj informací

Annotation

This Diploma thesis deals with the issue of the sex education in primary schools. The thesis is divided into the theoretical part and the practical part. The theoretical part describes the history of sex education and the psychological and sexual development of the individual. It is also focused on Framework Educational Curriculum and the inclusion of sex education in the educational system. The thesis defines the aim and content of sex education in primary schools, the methods and didactic aids used during Sexual Education lessons. The practical part of this thesis is based on quantitative research, which was performed by using a questionnaire survey. Its aim is to analyze the attitudes of pupils and teachers for Sexual Education lessons in selected primary schools. The research focuses on class atmosphere during sexual education, the important sources of sexual health information and the knowledge that pupils have gained in our schools. It is also examined the openness of teachers to teach sex education.

Key words

Sexual education, physical and sexual development of the individual, Framework Educational Programme, methods of Sexual Education lessons, didactics aids, source of information

Obsah

OBSAH	3
ÚVOD	6
1 TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1 Historie sexuální výchovy	8
1.2 Pojem, cíle a principy sexuální výchovy	10
1.2.1.1 Pojem sexuální výchova	10
1.2.1.2 Cíl sexuální výchovy	11
1.2.1.3 Principy sexuální výchovy	13
1.3 Psychický a sexuální vývoj člověka	16
1.3.1 Prenatální období	16
1.3.2 Novorozenecké období	16
1.3.3 Kojenecké období	16
1.3.4 Batolecí období	17
1.3.5 Předškolní období	17
1.3.6 Mladší školní období	17
1.3.7 Období dospívání	18
1.3.7.1 Období pubescence	18
1.3.7.2 Období adolescence	19
1.4 Sexuální výchova, škola a sociální prostředí	21
1.4.1.1 Genderové aspekty sexuální výchovy	24
1.4.1.2 Rodina a vrstevníci	25
1.5 Rámcový vzdělávací program a sexuální výchova	28
1.5.1 Vzdělávací oblasti RVP	29
1.5.1.1 Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět	29
1.5.1.2 Vzdělávací oblast Člověk a zdraví	30
1.5.2 Zařazení sexuální výchovy do výchovně vzdělávacího procesu ve škole	31
1.5.2.1 Co by měly děti vědět?	31
1.6 Metody sexuální výchovy	31
1.6.1 Přehled aktivizačních metod v sexuální výchově	32
1.6.1.1 Metody dialogické	32

1.6.1.2	Metody problémové	33
1.6.1.3	Metody inscenační	33
1.6.1.4	Metoda her	34
1.6.2	Didaktické pomůcky v sexuální výchově	35
1.6.2.1	Názorné pomůcky trojrozměrné	35
1.6.2.2	Názorné pomůcky dvojrozměrné	35
1.6.2.2.1	Pomůcky statické	35
1.6.2.2.2	Pomůcky dynamické – pohyblivé	35
1.6.2.3	Didaktická technika	35
2	PRAKTICKÁ ČÁST	36
2.1	Metodologie výzkumu	36
2.2	Cíl	36
2.3	Stanovení pracovních hypotéz	36
2.4	Volba výzkumných technik	37
2.4.1	Předvýzkum	37
2.4.2	Dotazník pro žáky	38
2.4.2.1	Charakteristika výzkumného souboru, způsob výběru	38
2.4.2.2	Vyhodnocení dotazníku pro žáky	40
2.4.2.2.1	Vyhodnocení části A)	40
2.4.2.2.2	Vyhodnocení části B)	47
2.4.2.2.3	Vyhodnocení části C)	52
2.4.3	Dotazník pro učitele	58
2.4.3.1	Charakteristika výzkumného souboru, způsob výběru	58
2.4.3.2	Vyhodnocení dotazníku pro učitele	60
2.5	Shrnutí	65
3	DISKUSE	69
3.1	Diskuse k teoretické části	69
3.2	Diskuse k praktické části	69
3.2.1	Statistická váha výzkumu	69
3.2.2	Věrohodnost odpovědí	70
4	ZÁVĚR	72

5	SEZNAM LITERATURY	74
6	POUŽITÉ ZKRATKY.....	77
7	PŘÍLOHY	78

ÚVOD

Pokud se řekne sexuální výchova, tak i dnes, v 21. století, si každý člověk pod tímto pojmem představí něco jiného. Někoho napadají myšlenky o vyučování sexuálních poloh a praktik při pohlavním styku. Jiní mají obavy, co se jejich děti vlastně v té škole učí. Starší generace si často vybaví občanskou výchovu na základní škole, v které se učitelé snažili přiblížit sexuální osvětu v časech nedostatečné informovanosti.

Myslím si, že záleží na množství informací, které dítě a dospívající mladý člověk získá před započítím pohlavního života. Záleží nejen na informacích, ale zejména na ovlivnění vzorců chování mladého jedince, na jeho sebeprosazení a sebevědomí. Prvními a nejdůležitějšími učiteli sexuální výchovy jsou dítěti jeho rodiče. Zkušenosti, které od narození v rodině získá, mu pomohou určit meze rozvoje zdravých sexuálních pocitů. Dítě, a to i velmi malé, potřebuje pozornou a účelnou sexuální výchovu. Jsem přesvědčena, že sexuální výchova zůstává zejména rodinnou výchovou. Ale myslím si, že v dnešní době vlivem zrychleného životního stylu, nových způsobů komunikace a výměny informací si potřebují děti utřídit množství informací, které se k nim dostávají. Zvláště jim musíme pomoci zorientovat se v pravdivosti přijímaných informací, aby si mohly vytvořit svůj vlastní názor a pohled na sexualitu.

Na základních školách je sexuální výchově věnováno malé procento vyučovacího času, je „skryta“ pod výchovou ke zdraví. Při snaze sexuologů a některých pedagogů se ani po roce 2009, kdy vyšla velmi diskutovaná metodická příručka „Sexuální výchova – vybraná témata“, nedaří zavést soustavnou výuku sexuální výchovy. Tato příručka narazila na velký odpor rodičů (sdružení VORP), církve i některých pedagogů. Toto téma mne zaujalo, a proto jsem si ho vybrala jako téma své diplomové práce. Práce se zabývá otázkami sexuální výchovy na vybraných základních školách a zjišťuje postoje žáků a učitelů k této problematice. Dílčím cílem je poukázat na důležitost školní výuky jako významný zdroj informací.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části se zaměřím na historii sexuální výchovy, psychický a sexuální vývoj člověka. Budu se také zmiňovat o Rámcovém vzdělávacím programu a zařazení sexuální výchovy do výchovně vzdělávacího procesu ve škole. Chtěla bych dále pojednat o metodách a didaktických pomůckách používaných v hodinách sexuální výchovy.

Praktická část práce je postavena na kvantitativním výzkumu, který byl proveden pomocí dotazníkového šetření. Výzkum se zaměřuje na zjištění atmosféry při výuce sexuální výchovy, zdroje informací z oblasti sexuality a poznatky, které žáci získali v rámci školní výuky sexuální výchovy. Dále je zkoumána otevřenost učitelů k výuce sexuální výchovy na základních školách.

1 Teoretická část

1.1 Historie sexuální výchovy

Sexuální výchova se prolíná v různých variacích celou historií lidstva. Z pohledu obsahu můžeme pozorovat vývoj od pohlavní výchovy, přes sexuální výchovu, výchovu k partnerství, manželství či rodičovství. Setkáváme se rovněž s rodinnou výchovou a výchovou ke zdravému způsobu života.

První zmínku o ucelené koncepci můžeme v Evropě najít na konci 18. století. V tomto období dochází k odtabuizování lidské sexuality. Filantropisty lze považovat za průkopníky v této oblasti. Doporučovali, aby děti, a případně i rodiče, chodili doma nazí. Využívali názornosti, a to obrázků, které znázorňovaly například rodičí ženu na porodním křesle. Někteří z nich rovněž doporučovali pitvat březí zvířata či s dětmi pozorovat páření zvířat. Matky měly rodit v rodinném kruhu za přítomnosti dětí ze sousedství.

V českých zemích se otázkám pohlavní výchovy věnoval B. Bolzano (1781-1848). Problém pohlavní výchovy se objevuje poprvé v pedagogickém díle A. Pařízka (1748-1821), který má rovněž zásluhu na tom, že byl v roce 1790 vydán překlad *Praktické knihy ruční*, jejímž autorem byl Wilbaum. Wilbaum v této knize doporučuje realizovat pohlavní výchovu ve školách.

Roku 1824 byl vydán F. Nedělou překlad knihy J. Jaise *Věc nejdůležitější pro rodiče, školní učitele a dohlídače mládeže také a zvláště pro duchovní pastýře*. Kniha se věnuje onanii a odkazuje se na dílo J. J. Rousseaua *Emil*. Stejně téma najdeme i ve spise S. Kodyma *Zdravověda*, kde tvrdí, že onanii lze předcházet, a to fyzickou vyčerpaností dětí.

Na konci století dochází k ústupu zájmu o pohlavní otázky, a to formou zastrašování mládeže.

Přelom století pohled na sexualitu opět mění a sexualita je na vzestupu. V tisku se stále častěji objevují zmínky o pohlavní osvětě. V roce 1913 vzniká v Berlíně Mezinárodní společnost pro sexuální výzkum, v roce 1920 Liga pro sexuální reformu. V roce 1921 proběhl mezinárodní sjezd pro sexuální problémy. Na přelomu 19. a 20. století se začíná používat pojem sexuální pedagogika.

Pohlavní výchova má probíhat v rodině, ale zároveň je společenský tlak na to, aby garantem byla škola. Jako vhodným vyučovacím předmětem byl přírodopis, kde děti získávaly informace o rozmnožování, pohlavním ústrojí, menstruaci, oplodnění, těhotenství atd.

Přímé prosazení pohlavní výchovy naráželo ve svých počátcích na odpor odborné i laické veřejnosti. Díky reformám ve školství se však do školní výuky prosazuje. Pohlavní výchova se rozvíjela zejména v Německu a, Itálii, po první světové válce i v Jugoslávii, Polsku a ve Vídni, kde byla zavedena povinně do obecných škol.

V Československu se pohlavní výchova dostává do škol v roce 1919, kdy jsou zaváděny nové školní osnovy pro střední školy. Téma pohlavní výchovy se dostává na jednání Prvního sjezdu učitelstva československého v roce 1920.

V roce 1921 bylo v Praze založeno první univerzitní sexuologické pracoviště na světě – Ústav pro studium pohlavnosti, které ve své činnosti pokračují i dnes pod názvem Sexuologický ústav.

Proti tabuizování témat pohlavní výchovy se ve své publikaci „Mravní názory“ z roku 1923 vyjadřuje i T. G. Masaryk.

Po první světové válce dochází k výrazným změnám v otázkách sexuality, na kterých měl zásluhu zejména Z. Záhoř. V časopise *Národní Osvěta* vychází jeho rubrika pod názvem „Výchova k rodičovství“. Z. Záhoř koncipoval svůj plán pohlavní výchovy tak, aby oslovil širokou veřejnost – rodiče, žáky, učitele i odborníky. Jeho *Knihovna pohlavní výchovy* měla šířit pohlavní výchovu, vyzvednout lásku, rodinu, rodičovství.

Roku 1934 vychází kniha M. Skořepy „Pohlavní výchova naší mládeže“, kde autor poukazuje na výchovu ke zdravému, normálnímu pohlavnímu životu. Pohlavní výchova by dle něj měla plnit tři úkoly: usměrňovat pohlavní pud, předat poučení o pohlavních věcech a napravovat pohlavní poklesky.

Do 60. let 20. století byla aktivita týkající se sexuální výchovy iniciativou jednotlivců. Teprve počátkem 60. let začínají vycházet publikace o manželství, rodičovství, partnerství, sexualitě. Mezi autory se řadí především pracovníci Sexuologického ústavu (např. Plzák, Nedoma, manželé Pondělíčkoví). Uznávanou osobností této doby je bezesporu psycholog S. Kratochvíl. Mimo publikační činnost se výše jmenovaní podíleli i na osvětové činnosti formou besed a přednášek na školách či v rozhlase.

V roce 1960 vychází Věstník Ministerstva školství, který obsahoval pokyny k zahájení výchovy k rodičovství. Na něj navazoval Věstník Ministerstva školství „Zásady výchovy k rodičovství na ZDŠ“ z roku 1972, který určoval obsah výchovy k manželství a rodičovství. Rozděloval ji do tří etap podle věku dítěte.

Počátkem 80. let upozorňují opětovně sexuologové na nutnost informovat děti pravdivě a otevřeně o lidské sexualitě. Učební osnovy na toto doporučení nikterak nereflktují a nadále vyučují podle zavedené praxe z roku 1972. V tomto období přispívá k osvětě zavádění manželských a předmanželských poraden.

Počátkem 90. let se projevila znovu snaha řešit situaci v oblasti sexuální výchovy koncepčně, k čemuž přispěla politická změna, důraznější prosazování lidských práv či hrozba v podobě AIDS. (Šulová, Fait, Weiss a kolektiv 2011).

Každý jedinec je osobnost. Osobnost je nám dána a charakterizuje se tím, jak se chováme v určitých situacích, jak reagujeme na určité podněty. Tehdy, kdy se určité rysy osobnosti odlišují od normy (chování, prožívání člověka a uvažování v sociálních vztazích), hovoříme o tom, že se normy žádoucího chování liší od chování určité dané společnosti.

1.2 Pojem, cíle a principy sexuální výchovy

1.2.1.1 Pojem sexuální výchova

Sexualita (Capponi, 1994, s. 120) uvádí: „je soubor vlastností a jevů, vyplývajících z rozdílu pohlaví.“

Už Sigmund Freud výrazně ovlivnil ve 20. století postoje k sexuální výchově. Jeho teorie osobnosti - psychoanalýza - sloužila především k odstranění předsudků v tématu lidské sexuality. Teorie vývoje osobnosti je postavena na pěti pudových projevech od narození dítěte do puberty. Svou teorií chtěl Freud poukázat, že již malé děti v sobě mají zabudovaný sexuální pud a důkladné studium sexuálních projevů v dětství by mohlo objasnit základní rysy pohlavního pudu v dospělosti. Dítě od samého narození vnímá celou řadu signálů týkajících se sexuality především prostřednictvím svých rodičů, kteří ovlivňují vývoj dětí od dotyku, hýčkání zkoumání svého těla, objevování sexuálních partií.

(<http://cs.wikipedia.org/wiki/Psychoanal%C3%bdza>)

Světová zdravotnická organizace (WHO) charakterizuje sexuální výchovu následovně: „Podstatu a cíle sexuální výchovy tvoří vše, co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné

poznávat a chápat sociální, mravní, psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví.“ (Janiš 2008, s. 41)

Smyslem sexuální výchovy je příprava dětí a mládeže na partnerský, později manželský a rodičovský život. Díky sexuální výchově připravujeme děti na spokojený individuální život. Jak už se zmiňuje (Pondělíčková 1973, s. 175), úkolem odborných lékařů a psychologů není poučovat a radit v otázkách pohlavního života, ale jako každou výchovu je potřeba i sexuální rozvíjet nejprve v rodině a pak i ve škole. Pojem sexuální výchovy můžeme dále definovat takto:

„Sexuální výchova je tedy široký projekt výchovy celé osobnosti dítěte pro jeho individuální, sociální a sociálně sexuální fungování v partnerství, manželství a rodičovství“ (Täubner 1999, s. 3)

J. Zvěřina vymezuje sexuální výchovu jako *„složku, která rozvíjí lidskou sexualitu ve schopnost každého jedince realizovat sex v oblasti pozitivních citových zkušeností“* (Zvěřina, Šulová, Fait, Weiss, 2011, s. 387).

Myslím si, že samotná lidská sexualita a sexuální výchova je součástí mravní výchovy a etiky společnosti, v které žijeme.

„Sexuální výchova představuje nejen přípravu na sexuální život, ale vychovává i k mezilidským a rodinným vztahům. Klade důraz na antikoncepci a prevenci sexuálně přenosných nemocí, ale řeší i psychologické a psychosexuální problémy spojené s každým partnerským soužitím.“ (Uzel, 2006, s. 21)

Sexuální výchova má své konkrétní cíle, které se přizpůsobují individuálním zvláštnostem dětí a jejich věku. Má také své specifické metody a výchovné prostředky.

1.2.1.2 Cíl sexuální výchovy

Cílem sexuální výchovy je vytvoření vztahu jedince k sexualitě, ale také k sobě samému a vlastnímu tělu. (Definováno odborníky).

„Podstatu a cíle sexuální výchovy tvoří vše, co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní, psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví“ (Uzel, 1996 s. 62).

„Cílem sexuální výchovy je šťastný pozitivní individuální život v partnerství, manželství a rodičovství, který funguje v harmonii se společností, s jejími normami a principy“ (Janiš, Täubner 1999, s. 5).

Sexuální výchova ve škole má stanovený všeobecný cíl, kterým je příprava žáků pro další život v dospělosti a příprava pro jejich role ve společnosti.

Obsah sexuální výchovy je koncipován spirálovitě (témata se opakují a rozvíjejí na hlubší úrovni pro různé věkové kategorie), dále aktuálně v blocích. Aktuální bloky reagují na novou situaci, která se v rámci celé společnosti nebo jen v rámci určitého regionu náhle objeví, nebo obsahují témata, která nebylo možné z různých důvodů vyložit dříve. Učitel musí sám zvážit zařazení tématu i jeho hloubku vzhledem k žákovi, jeho zvláštnostem i celkové situaci a vzdělanosti v regionu, ve škole nebo třídě.

V obsahu sexuální výchovy se prolínají a doplňují dle Janiše, Täubnera, (1999) tři roviny:

- rovina informativní a kognitivní;
- rovina emocionální a postojová;
- rovina chování, dovedností a návyků.

Oblast informativně poznávací reaguje na nejnovější stav současného poznání a je pedagogicky transformována pro žáka. Specifičnost této oblasti je především v tom, že některé informace nemusí být pro vychované dítě aktuální (např. informace o početí). Mají latentní charakter, ale přesto je sexuální výchova zprostředkovává. Důvodem je skutečnost, že dítě celkem bez zábrán a ochotně akceptuje i informace a pojmy, které sice nejsou pro něj aktuální a užitečné, ale ve správné pedagogické transformaci jsou srozumitelné. Takto vytvořená pojmová a informační základna v útlém dětství dokáže blokovat pozdější nepedagogické informace a současně připravuje vhodnou názorovou a postojovou rovinu i pro dobu, která znamená aktualizaci poznatků.

Oblast emotivně postojová si klade za cíl vytvářet silné emotivní postoje k získaným informacím, dovednostem, návykům a naučenému chování. Vycházíme z předpokladu, že naučená dovednost či chování, ještě neznamená schopnost je správně a aktuálně používat. V současné škole jde o jednu z nejslabších stránek výchovy.

Oblast dovedností, návyků a chování představuje aktivní část celé sexuální výchovy.

Domnívám se, že současná sexuální výchova ve škole i v rodině se omezuje především na informační složku. Na prvním stupni základních škol má rozhodující roli třídní učitel a rodiče žáků. Význam sexuální výchovy spočívá ve vytváření správných postojů a správného chování žáků v osvojování vhodné slovní zásoby. Zde tvoří základ sexuologický slovník zbavený vulgarismů, anatomické a fyziologické základy puberty a reprodukční funkce. Základy imunitní funkce jsou nezbytné pro pochopení problematiky AIDS a rozsahu rizika pro dítě. Objevují se zde i témata o životosprávě, o vztazích mezi lidmi, o vztazích v rodině, přátelství i homosexualitě.

Na druhém stupni základních škol hlavní roli přejímají především učitelé biologie, občanské výchovy, tělesné výchovy a třídní učitel. Rozšiřuje se informační základna, zdůrazňuje se problematika sexuálního chování, partnerských vztahů, orientace v dospívání, v rodičovství, i prevence pohlavně přenosných onemocnění. Zde je také důležitým tématem vliv médií na sexuální chování jedince.

Na třetím stupni (střední školy), je možné k výkladu některých témat přizvat odborníky, ale domnívám se, že v žádném případě nemůže být externí odborník hlavním nositelem sexuální výchovy. Výrazně se zde prohlubuje význam výkladu lásky, přátelství, rodiny (plánované rodičovství), dále ochrana před pohlavně přenosnými nemocemi a antikoncepční chování.

1.2.1.3 Principy sexuální výchovy

Pedagog působící v oblasti sexuální výchovy musí stále metodické postupy konfrontovat s určitými pedagogickými principy, které sexuální výchovu zefektivňují a kultivují. Učitel klade zřetel na některé platné principy didaktické, především na princip názornosti a aktivity žáka.

Principy v sexuální výchově jsou výsledkem vědeckých poznatků v pedagogice, psychologii a zobecňují historickou a společenskou zkušenost výchovy u nás i v zahraničí. Sexuální výchova má své specifické principy, které vyplynuly z dlouhodobých zkušeností a uplatnění zásad zvyšuje účinnost výchovy.

Mezi základní principy dle Janiše (2005, s. 16-21) patří:

Princip spolupráce školy a rodiny

Rodiče jsou vždy informováni o obsahu, formách a metodách sexuální výchovy. Škola respektuje názor rodičů a dává jim prostor pro sexuální výchovu v domácím prostředí, které je

pro tuto výchovu nejpřirozenějším prostředím. Tento princip lze realizovat pravidelnými písemnými nebo ústními informacemi rodičům o probírané látce a používaných metodách.

Princip začlenění sexuální výchovy do všeobecné výchovy dítěte

Je potřeba, aby sexuální výchova byla součástí výchovy všeobecné, a to z důvodu vyváženého rozvoje dítěte. Sexuální výchova se prolíná nejenom do vyučovacích předmětů, ale rovněž dalších výchovných aktivit nejen ve škole, ale také v domácím prostředí. Sexuální výchova probíhá i tehdy, pokud učitel vysloví svůj názor např. na mateřství, přitom volí různé formy chování vůči dívkám a chlapcům. S ohledem na to, že učitel působí na žáky sexuální výchovou, aniž by to bylo jeho primárním cílem, je důležité, aby v oblasti sexuální výchovy měl dostatečný přehled. Sexuální výchova je tedy nejen specifickým výchovným projektem specializovaných pedagogů a rodičů, ale je zároveň součástí každodenního záměrného i nezáměrného výchovného působení každého učitele.

Princip vědeckosti

Veškeré informace, které učitel žákovi předává, musí odpovídat jeho věku, být pravdivé a musí odpovídat současnému vědeckému poznání. Totéž platí o metodách a prostředcích. Během výuky využívá didaktické pomůcky a používá správné pojmy a názvosloví. Vědeckost je ověřována aktuální praxí žáků a jejich praxí v dospělosti.

Princip důvěry

Učitel formuje postoje, dovednosti, vědomosti i chování žáka pro jeho současný život, ale také život další. Vyučující si musí získat důvěru žáků tak, aby s ním komunikovali, svěřili se, položili dotaz. Učitel nikdy neponižuje žáka ani neznevažuje jeho vědomosti či názory. Důvěra v učitele je základním principem sexuální výchovy ve škole.

Princip koedukovanosti v sexuální výchově

Koedukovaný charakter sexuální výchovy činí ze sexuální výchovy věc přirozenou, která nemá znaky "tajemna" a nemravnosti. Dívky i chlapci mají mít v sexuální problematice shodné vědomosti, nemá mezi nimi být rozdíl, mají být schopni korektní komunikace i o sexualitě. Děti mají být schopny o sexualitě vzájemně hovořit. Společné vyučování umožňuje nácvik etikety a vzájemného respektování, což ze sexuality činí věc přirozenou. Jsou ovšem témata, která je vhodné probrat odděleně – zvláště s dívkami a chlapci z důvodu větší otevřenosti a pocitu intimnosti. Koedukovaná sexuální výchova umožňuje výcvik k asertivitě,

zvláště u dívek. Je praktickým výcvikem partnerského chování a svým způsobem pedagogizací sexuálního chování.

Princip etičnosti v sexuální výchově

Princip etičnosti je základním principem sexuální výchovy. Sexuální výchova vede žáka k jistému mravnímu ideálu v oblasti sexuálního chování. Rovněž vede dítě ke společensky mravnímu chování, učí ho toleranci např. k sexuálním menšinám. Princip etičnosti je realizován zejména ve výchově postojů, chování a mravních dovedností. Sexuální výchova podporuje city a vztahy, mezi které můžeme zařadit partnerství, přátelství, lásku, rodičovské chování. Vyučující by měl klást důraz na výchovu k pohlavní zdrženlivosti, úctu k rodičům, ženě, odpovědnosti za děti.

Princip aktivity žáka a spolupráce s ním

Princip spolupráce je zvláště významný při konstrukci postojů žáka k jednotlivým oblastem sexuální výchovy. Při výuce sexuální výuky se jeví jako nejúčinnější metoda aktivizační. Žák je spoluautorem vlastních dovedností, návyků a postojů. K tomu, aby postoj žáka byl trvalý a použitelný pro praxi, musí projít fází identifikace a interiorizace a je zapotřebí jeho aktivní spolupráce. Každá aktivita žáka by měla být dobrovolná.

Princip komplexnosti a harmonie v sexuální výchově

Učitel formuje všechny sféry dítěte související se sexualitou najednou a v závislosti na ostatních výchovných vlivech. Jednotlivá témata na sebe navazují a spirálovitě se rozvíjí s ohledem na věk a vědomosti žáka. V potaz bereme procesy biologického, sociálního a psychického zrání.

Vše musí být kultivováno současně a závisle na sobě. Stejně tak nelze preferovat jednu část obsahu sexuální výchovy na úkor druhé. Všechny oblasti se rozvíjejí v harmonii a současně.

Princip osobnosti pedagoga vyučujícího sexuální výchovu

Učitel vyučující sexuální výchovu musí mít dostatečné vzdělání v pedagogice, psychologii, zdravotědě, biologii člověka, etice, sexuologii. Pro vyučování sexuální výchovy je vhodný učitel, který je schopen získat si svým přístupem, chováním a povahou důvěru žáků, ale také rodičů. Sexuální pedagog zastává mnohdy funkci poradce a konzultanta. Osobnost učitele dlouhodobě formuje osobnost svých žáků, je nezastupitelná.

Princip přiměřenosti

Tento princip je z pedagogické teorie známý, ale v sexuální rovině má svůj specifický akcent. Jiným způsobem ho použije učitel na sídlišti v Praze a jiným venkovský učitel. Tento princip realizuje učitel v těchto rovinách:

- rovina metod a prostředků, které učitel volí při aplikaci obsahu;
- rovina obsahu z hlediska šíře a hloubky témat;
- rovina cílů sexuální výchovy (cílů postupných a konečných).

Princip přiměřenosti tedy v sexuální výchově řeší přístup i k dětem a dospělým lidem s jinou společensky a zákonem akceptovanou sexuální orientací.

1.3 Psychický a sexuální vývoj člověka

1.3.1 Prenatální období

Hovoříme o časovém úseku mezi početím a narozením dítěte. Tato doba trvá zpravidla 40 týdnů a můžeme ji rozdělit na tři etapy: oplodnění a vytvoření zárodku, embryonální období, fetální období. O psychice nenarozeného dítěte víme málo, ale můžeme s jistotou říci, že dobrý psychický stav matky je základem pro příznivý psychický vývoj dítěte. (Krejčířová, Langmeier 1998)

O pohlaví jedince je rozhodnuto již v momentě vzniku zárodku. Vývoj pohlavních orgánů se formuje ve třetím měsíci prenatálního vývoje. Pohlavní systém jedince je plně rozvinut okamžikem porodu. (Pondělíčková 1990)

1.3.2 Novorozenecké období

Časové vymezení novorozeneckého období je od narození do 28. dne (4 týdnů). Novorozenec má vyvinuty všechny základní nepodmíněné reflexy (sací, polykací, vyměšovací, obranný, uchopovací). Doba spánku výrazně převažuje nad bdělostí. (Krejčířová, Langmeier 1998)

1.3.3 Kojenecké období

Kojenecké období trvá od 29. dne do 1 roku. Jedná se o období, které je sice poměrně krátké, ale velmi důležité pro další rozvoj dítěte. „*Zřetelně ukazuje základní vrozené dispozice dítěte:*

jeho předpoklady pro účinné interakce se světem okolních věcí a pro sociální interakci s lidmi.“ (Krejčířová, Langmeier 1998, s. 46)

1.3.4 Batolecí období

Hovoříme o období od 1 roku do 3 let. V této době dochází k rozšiřování sociálních vztahů a dítě získává na své samostatnosti a zapojuje se do lidského společenství. Toto období můžeme také nazvat obdobím vzdoru či negativismu. Dítě si uvědomuje sebe sama. (Krejčířová, Langmeier 1998)

V tomto období děti pozorují své tělo, chlapci si hrají se svým pohlavním údem. Poznávají vlastní tělo. Můžeme u nich pozorovat ztopoření pohlavního údu, ovšem nejedná se o reakci, která je vyvolána sexuálním vzrušením. (Pondělíčková, 1990)

1.3.5 Předškolní období

Mluvíme o období od 3 do 6 let. Jedná se o období, které je typické rozvojem pohybové činnosti, intenzivní citové a smyslové percepce. Utvářejí se základy osobnosti, objevují se první projevy sebeuvědomování a zrychluje se proces osamostatňování. Chování je projevem výchovy v rodině. (Krejčířová, Langmeier 1998)

Děti si začínají uvědomovat rozdíly v pohlaví. Pokládají první otázky ze sexuální oblasti – jak se narodí dítě. Hrají si hry na maminku a tatínka. Děti se vzájemně prohlížejí, sahají na sebe. (Pondělíčková, 1990)

1.3.6 Mladší školní období

Toto období definujeme obvykle od 6 do 7 let, kdy dítě zahajuje povinnou školní docházku. Mladší školní období končí v 11 až 12 letech, kdy se projevují první známky pohlavního dospívání i s psychickými projevy. Dochází k vývoji morálního vědomí a chování. Je vhodné poukázat na to, že mravní hodnocení je závislé na autoritě dospělého. Okolo osmého roku se stává morálka dítěte *„autonomní v tom smyslu, že dítě uznává určité jednání za správné či nesprávné samo o sobě, bez ohledu na autoritu dospělého, na jeho názor a příkaz.“* (Krejčířová, Langmeier, 1998, s. 130)

V tomto období si chlapci i děvčata projevují vzájemnou náklonnost, píší si psaníčka, vyprávějí si příběhy se sexuální tematikou. U chlapců dochází k prvním pokusům o onanii. (Pondělíčková, 1990)

Období, kdy dítě navštěvuje školu, je pro něj zároveň přípravou na dvě významné životní role, a to role profesní, která budou určovat způsob sociálního uplatnění, a role vrstevnická. Dítě se učí získat si svou pozici a být přijímán v různých skupinách. Zařazením do dětského kolektivu se učí „*zvládnout dovednosti sociální interakce, spolupráce, solidarity, vyzářování dominance, tlumení agresivity, způsobům specifické komunikace, zvládnání rolí určitého typu, které předurčují ty další atd.*“ (Vágnerová M., 1997, s. 176). V prostředí vrstevnické skupiny může dítě sdílet radosti a starosti, učí se společnému řešení konfliktů a problémů, může sdílet své životní zkušenosti. Zároveň přijímá společenské normy, hodnoty, ideály.

1.3.7 Období dospívání

Hovoříme o období od 11 do 22 let.

V tomto období dochází k významným a nápadným psychickým změnám. Lze jej charakterizovat jako období hledání, emoční lability, ale také nástupem vyspělého myšlení.

Toto období je poměrně dlouhé a proto jej dále dělíme na následující období:

- období pubescence – od 11 do 15 let;
- období adolescence – od 15 do 20 – 22 let.

1.3.7.1 Období pubescence

Období pubescence dělíme na fázi prepuberty, která začíná prvními známkami pohlavního dospívání a končí nástupem menstruace u dívek a noční polucí u chlapců. U dívek je tato fáze zhruba mezi 11. až 13. rokem, u chlapců probíhá fyziologický vývoj o jeden až dva roky později. Další etapou je vlastní puberta, jež začíná po dokončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. Tato fáze bývá ohraničena věkem 13 až 15 let. (Vágnerová, 1997).

Dle Pondělíčkové (1990) dochází v této době k prvnímu zamilování, výraznému zájmu o druhé pohlaví. Chlapce přitahují akty, onanují, dívky zajímají antikoncepce, otázky týkající se těhotenství a potratu.

Ve věku kolem 12 let se utváří základ pro vnímání vlastní odpovědnosti, který se odráží v jednání, plnění úkolů, spolupráci s ostatními. Rozvíjí se sociální vztahy k rodičům, sourozencům, prarodičům i spolužákům. Podstatné je, o jakou kvalitu sociálních vztahů se jedná a zda tyto vztahy přispívají k rozvoji osobnosti tak, aby uspěl a byl schopen se správně začlenit do společnosti. Rodina a škola udávají socializační normy. Tyto instituce mají být

podnětným prostředím, které formují dítěti hodnotový systém, učí ho komunikaci s ostatními. Učí dítě věřit v samo sebe, a tím budují jeho přiměřené sebevědomí.

Hormonální změny v tomto období mění i osobnost jedince. Tím dochází k častějším konfliktům mezi dospívajícím a dospělými. Změny probíhají rychle a kladnou na obě strany požadavky ke vzájemné toleranci. Formují se mravní hodnoty, jedinec si buduje vlastní názor a často se bouří proti zvyklostem společnosti. Od rodičů je vyžadováno, aby byli dostatečně tolerantní a chápaví, přijímali názor dospívajícího a snažili se mu nabídnout smysluplné využití volného času, protože velmi snadno může dojít k tomu, že si dospívající člověk začne hledat místo, kde bude přijímán, chápán a pochválen. Zvolí cestu party a velmi snadno se dostane do problémů. Najde si náhradní řešení, které může vidět v alkoholu, drogách či páchání trestné činnosti. Vztahy mezi vrstevníky v tomto období nabývají nových rozměrů, významnějších hodnot. (Vágnerová, 1997)

Rodinná pohoda, pochopení, otevřená náruč bývají zárukou v tomto neklidném období nástrah a nejistoty.

„Důležitou kategorií identity je sebeúcta. Sebeúcta dospívajícího je velmi labilní a zranitelná. Sebeúcta je komplexem sebedůvěry a respektu k sobě samému“ (Vágnerová 1997, s. 257).

1.3.7.2 Období adolescence

V tomto období se dokončuje tělesný růst a je dosaženo plné reprodukční schopnosti. Hovoříme o době od 15 do 20 až 22 let, které souvisí s ukončením povinné školní docházky a profesní přípravy. Mění se postavení jedince ve společnosti, přestupuje ze školy základní na školu střední nebo do učebního oboru. Jedinec se postupně osamostatňuje. Tuto věkovou skupinu obyčejně označujeme jako dorost, mladiství nebo teenagers.

Chlapci i dívky prožívají první citové vztahy, první pohlavní styk. Zajímají se o milostnou předeheru, sexuální polohy. (Pondělíčková, 1990)

Dobu dospívání doprovází emoční nestabilita, vrtkavost, časté změny nálad, impulzivní jednání. Prudkým emočním změnám nerozumí samotní dospívající, proto u nich může docházet k úzkosti a nejistotě. (Vágnerová, 1997)

Nejbližší rodina bývá pro adolescenta bezpečným místem – útočištěm, kde se může svěřit se svým trápením, bolestí a hledat pomoc a pochopení. Přes toto všechno je důležité odpoutat se od rodiny. Najít své vlastní já, získat svůj vlastní náhled, najít si své vlastní místo. Je rovněž

velmi důležité naučit se řešit sám své vlastní problémy, naučit se říkat svůj vlastní názor, umět si jej obhájit, naučit se nést důsledky za své jednání. Odpoutání – odchod od rodiny bývá bolestný a toto období není pro mnoho jedinců jednoduché.

Osamostatnění se dospívající mnohdy brání. Není schopen přijímat názory, zájmy, chování svých rodičů v porovnání s dalšími dospělými. Rodiče kritizuje, nekriticky přijímá postoje, životní cíle a vzory ostatních. Tyto stavy jsou pozvolné, jindy dochází k prudkým výbuchům.

„Tam, kde se nedaří uvolnit přílišnou závislost, dochází k různým obtížím, které jsou pro okolí těžko pochopitelné. Dospívající mohou tak lásku k rodičům obrátit v prudkou nenávist a pohrdání.“ (Farková 2009, s. 35)

U konfliktního dospívajícího přetrvává pozitivní vztah k rodičům tehdy, pokud bylo a je v rodině vše v pořádku. Ke konfliktům dochází zejména proto, že dospívající nechce dodržovat pravidla, vadí mu příkazy, které považuje za omezující a zbytečná.

„Rodiče by měli mít v této době dostatek trpělivosti a tolerance pro citové výkyvy dítěte, zajistit mu větší příležitost ke skutečné intimitě, podporovat všechny jeho pozitivní aktivity.“ (Krejčířová, Langmeier 1998, s. 159).

Důležité je, aby rodiče toto období vydrželi, nepovolovali a důsledně kontrolovali a vedli dítě správnou cestou.

Většina dětí dosahuje dalšího stupně vývoje myšlení, a to v následujících oblastech:

- častěji vynáší mravní soudy;
- vytváří domněnky, jež nejsou podloženy skutečností, jde o hypotézy, které ověřuje;
- pojmy, které dospívající používají, jsou obecné a nejsou závislé na skutečnosti;
- v případě řešení problémů jsou schopni přemýšlet nad několika variantami a využijí té, která je pro danou situaci nejlepší.

Způsob, jakým začíná dospívající přemýšlet, má vliv na jeho postoje k okolí a celému světu. Dítě školního věku se na situace a stav věcí dívá realisticky, přijímá vše takové, jaké je. Dospívající se snaží porovnávat existující se svojí představou. Je schopen se kriticky podívat nejenom na okolí, ale také sám na sebe. Umí posoudit své myšlenky a činy. Toto je důležitým ukazatelem dospívání.

Hlavní úlohou, spatřovanou v tomto vývojovém období, je osamostatnění od rodiny a navazování nových vztahů k vrstevníkům, ale rovněž navazování hlubších citových vztahů.

Dospívající se snaží odlišit od ostatních a najít vlastní jedinečnost.

Adolescenti dozrávají k naplnění sexuální role. Potřeba partnera není jen sekundárním projevem sociálního tlaku a tlaku vrstevnické skupiny. Stává se skutečnou potřebou a to psychickou, sociální a tělesnou. Můžeme říci, že většina adolescentních lásek nevydrží, jedná se spíše o experimentování. Adolescent nebývá ještě dostatečně zralý na trvalý partnerský vztah.

„V této době je stále důležitější sexualita, která tvoří významnou náplň heterosexuálního vztahu. První sexuální zkušenost, dovršená pohlavním stykem je velmi důležitým mezníkem v životě adolescenta. Je významná nejenom biologicky, ale i z psychosociálního hlediska. Subjektivně představuje jeden z prožitků, symbolizujících jednoznačný přechod do dospělosti, tedy vyrovnání dospělým na určité úrovni. První sexuální styk má i sociální význam, přispívá k prestiži jedince v adolescentní skupině“ (Vágnerová 1997, s. 337, 338).

1.4 Sexuální výchova, škola a sociální prostředí

Cílem posledních let je provázat sexuální osvětu v rodině a nadále ji ve školských zařízeních rozšiřovat, a to v důkladném doplnění, objasnění a rozšíření stávajících informací.

V roce 2010 do popředí zájmů české veřejnosti vstoupila otázka, zda učit či neučit sexuální výchovu na školách. Zda osvěta v sexuální výchově by neměla být především záležitostí rodiny. Otázkou, kterou se snažili odborníci zodpovědět, je, zda rodiče jsou dostatečně informováni a zda mají tolik dovedností ke sdělení informace o pohlavním životě svým dětem, aby je připravili na reálný vstup do života. Rodiče mohou postrádat poznatky nebo nevědí, jakým způsobem informaci dětem podat. Mohou mít sami problém se svou sexualitou. Výsledkem vleklých sporů bylo, že sexuální výchova do českých škol patří. Jejím cílem je navázat na základní informace z rodiny a přiměřenou formou a citlivě k věku dítěte tyto informace prohlubovat. Důležitým mezníkem je cílené školení pedagogů, kteří by byli schopni o problematice sexu hovořit na základě dostatečného proškolení.

Sexuální výchova je dle stávajícího systému rozdělaná do podskupin, které cíleně ovlivňují a připravují mladé lidi nejen na zahájení pohlavního života, ale i k odpovědnému přístupu k životu a k sobě samému. Sexuální výchova zahrnuje:

- Pohlavní výchovu
- Sexuální výchovu
- Výchovu k rodičovství
- Výchovu k manželství
- Rodinnou výchovu
- Výchovu k partnerství

(http://ona.idnes.cz/chytra-sexualni-vychova-do-skol-patri-shoduji-se-odbornici-pou-/vztahy-sex.aspx?c=A100819_175405_vztahy-sex_jup)

K sexuální výchově se vyjadřuje a napomáhá k jejímu začlenění do škol i MUDr. R. Uzel: *„Mýtus o „nečisté“ sexualitě a „čistých“ dětech má bohužel velice tuhý kořínek a jakékoliv spojení slova „sexualita“ se slovem „dítě“ zavání téměř svatokrádeží. Není tedy divu, že sexuální výchova v předškolním věku vzbuzuje u mnohých lidí dojem něčeho nepatřičného, nebo přinejmenším předčasného. Zcela běžné otázky malých dětí nás potom často zaskočí, odpovídáme na ně vyhýbavě, nebo se uchylujeme k tradičním báborkám a výmyslům. A pokud v této sexuální kamufláži pokračujeme až do mladšího školního věku, můžeme se dříve nebo později dočkat od svých vlastních dětí dokonce i výsměchu a pohrdání, protože ty děti to najednou všechno „vědí lépe“ od vrstevníků a starších kamarádů“ (Uzel, on line <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/sex%20vy.pdf>, citováno 2014-11-16).*

Dle výše uvedeného je zřejmé, že je nutné sexuální výchově věnovat prostor v rodině i školním vzdělávání. Uvádět dětem pravdivé informace, na vlastních postojích ukazovat, že na otázkách ohledně sexuality není nic nemorálního a nečistého.

Lenka Šulová (1995, s. 7, 8) ve své publikaci uvádí důvody, proč je sexuální výchova ve školách přínosem. *„Domnívám se, že je třeba především posilovat žádoucí chování mladých, a to kontinuálně. Považuji za málo efektivní jednorázové, byť kvalitní, přednášky. Je třeba skutečně dlouhodobě působit a formovat postoje žáků, s respektem k jejich vývojovým možnostem. Zde je třeba si uvědomit, že samozřejmě ve funkčních rodinách toto zcela běžně zajišťují rodiče či další členové rodiny, ale krizovou skupinou jsou právě děti ze sociálně komplikovaných poměrů, kde rodina tuto funkci neplní.“*

Odpůrci sexuální výchovy tvrdí, že sexuální výchova se věnuje zejména pohlavně přenosným onemocněním, sexuálnímu zneužívání, těhotenství, homosexualitě a jejímu přijímání. Naopak se vůbec nezaobírá otázkou promiskuity. Cílem sexuální výchovy je dle odpůrců návod jak žít neplodný promiskuitní život bez následků. Pokud by tak nebylo činěno, nebylo by třeba vyučovat o pohlavních nemocech, antikoncepci a v neposlední řadě ani o nechtěném těhotenství. (Anchell, 2010).

V České republice působí Výbor na ochranu rodičovských práv, který kritizuje pojetí RVP a jeho očekávané výstupy ve vzdělávacím oboru Výchova ke zdraví.

Výbor se nezříká zařazení sexuální výchovy do školního vzdělávání, ale bojuje proti tomu, aby sexuální výchovu vyučoval jakýkoliv učitel. Chtějí, aby si mohli učitele vybrat a rozhodnout, kdy a jak bude dítě s lidskou sexualitou seznámeno. Další navrhovanou variantou jsou tzv. projektové dny, na kterých bude s dětmi hovořit na daná témata odborník, o kterém rodiče dostanou potřebné informace. VORP odmítá především pojetí současné sexuální výchovy. Nelíbí se mu vnucování antikoncepce, tvrzení, že je nezávadná a jako jediná účinná. Potrat není nejlepší řešení nechtěného těhotenství, ale jedná se o malý operativní zákrok bez následků. Nesouhlasí s postavením homosexuálního partnerství na stejnou rovinu s partnerstvím heterosexuálním. Odmítají, aby se v hodinách hovořilo o masturbaci či technikách sexuálního styku.

Členové VORP se snaží prosadit to, aby sexuální výchova nebyla na základní škole povinným předmětem pro všechny žáky. Chtějí prosadit, že rodiče mohou tuto výuku odmítnout, pokud s ní nesouhlasí.

Neprotestují proti biologii, informacích o proměnách lidského těla včetně pohlavních orgánů a jejich funkci, o menstruaci, oplodnění, těhotenství, porodu a pohlavně přenosných chorobách. (<http://www.vorp.cz/clanek/uhel-pohledu/>).

„Pryč se sexuální výchovou. Nechceme sexuální výchovu do škol“, volají rodiče. Málokdo z nás touží po tom, aby dítěti byla podávána ruka vyučujícího s navlečeným kondomem, aby si ve školní třídě měnili místa všichni, kteří už onanovali nebo měli (chlapci i dívky) měsíčky. Intimní věci mají zůstat intimními, stud má své opodstatnění a není třeba trávit hodiny sexuální výchovy tím, že budeme sepisovat všechna vulgární označení pohlavních orgánů a rozebírat je.

Cíl a poslání sexuální výchovy je jiné. Sexualita nám není dána sama pro sebe. Sexuální výchovu je třeba vnímat jako bio- psycho-sociální kategorii. Dotýká se rodinného života, citů partnerských a přátelských, odpovědného chování, ale i vztahu k sobě samému. Základ je dán v rodině, prvními vzory otce, matky, formuje se od narození dítěte, jak uvádí již náš přední dětský psychiatr Z. Matějček. Rodina předává dítěti základní model, škola přistupuje jako pomocník předávající poučení. Napomáhá kultivaci mezilidských vztahů ve vrstevnických skupinách. Sexualita je součástí oblasti spoluvytvářející jeden z nejkrásnějších lidských citů, lásku. Touha po lásce, a to trvalé, dokonce lásce nekonečné, je vlastní člověku. Je dokonce jedním z nejsilnějších pozitivních motivačních faktorů.“

(<http://38126.w26.wedos.ws/sexualni-vychova-ve-skole-ano-ci-ne/>)

Mám za to, že sexuální výchovou v naší společnosti nechceme děti učit promiskuitě a předčasnému zahájení sexuálního života. Z vlastní praxe mám dobré zkušenosti s výukou a pravdivými odpověďmi v otázkách sexuálního dospívání. Při vstupu do vzdělávacího systému je dítě vystaveno tlakům, požadavkům a očekáváním, která přesahují hranice domova. V otázkách sexuální zvědavosti mohou pociťovat strach a obavy. Vyučující by proto měl vytvářet atmosféru důvěry, porozumění a podpory, a zvyšovat pravděpodobnost, že dítě i v budoucnu vyhledá rodiče (učitele), bude-li potřebovat informace nebo rady. Proč bychom tuto roli kontaktu s dítětem měli nechávat sdělovacím prostředkům? Existují početné studie, které odhalují obrovský potenciál sdělovacích prostředků, které ovlivňují znalosti a postoje mladých lidí. Proč by to tedy nemohla být právě škola a školní sexuální výchova, která poddá komplexní informace žákům?

1.4.1.1 Genderové aspekty sexuální výchovy

Postavení mužů a žen ve společnosti je rozdílné, funkce obou pohlaví vychází z různých společenských rolí. Standardní definice role muže a ženy v partnerském soužití je po roce 1990 složitější. Role dívek a chlapců, mužů a žen se prolínají a mísí. Mladí lidé často nevědí, jak naložit s tím, co se od nich očekává. Někdy se v této oblasti ztrácí i dospělí. Ženy přejímají mužské role a zastiňují své partnery. Muži nevědí, co je od nich očekáváno. Ale tak se může cítit i dívka, která neví, jak se chovat ve své ženské roli. Mladí lidé se ve zmatku rolí často schovají za sociální sítě a přímému kontaktu se vyhýbají. (<http://www.vasedeti.cz/rodina-a-vztahy/tipy-pro-rodinu/role-muze-a-zeny-v-moderni-spolecnosti>) Domnívám se, že toto uvážení není správným směrem. I v těchto otázkách využíváme sexuální výuku.

Sexuální výchova má své genderové aspekty. Vyučující nesmí zastávat sexistické postoje a reprodukovat genderové nerovnosti. Úkolem sexuální výchovy je mimo jiného zpochybnit mýty, které děti slyší o lidské sexualitě. (Kolektiv autorů, Jarkovská 2009)

I přesto, že vyučující sexuální výchovu přednáší v koedukované třídě, říká shodné informace, neodnáší si z nich dívky a chlapci to stejné. Do výuky je třeba zahrnout témata holčičí i klučičí, najít takový způsob podání, který bude vyhovovat oběma pohlavím. (Kolektiv autorů, Jarkovská 2009)

„To, co dívky a kluci v sexuální výchově potřebují, se v každé třídě liší. Záleží jednak na věku, ale i na dalších faktorech jako je třídní klima, sociální a etnická skladba třídy, lokalita, kde škola stojí. Vyučující proto musí hledat způsoby, jak přijít na to, co vlastně každá konkrétní třída potřebuje“ (Kolektiv autorů, Jarkovská 2009, s. 48)

Dospělí věří, že pokud dětem vylíčí nebezpečí sexu, podaří se jim je odradit od sexuálních aktivit. Opak je však pravdou. Negativní postoje nesnižují sexuální aktivitu, ale snižují ochotu k ochraně (používání kondomů a antikoncepce). Cíl sexuální výchovy musí být vymezen pozitivně, posilovat sebedůvěru, zdravý rozvoj sexuality, přijímat vlastní tělo, respektovat druhé. (Kolektiv autorů, Jarkovská 2009).

Na genderové aspekty plynule navazuje výchova k rodičovství a manželství. Dle Janiše (2008, s. 63-66) je vstup do manželství svobodné rozhodnutí, jehož prohlášení se činí veřejně a má státem stanovený způsob, přičemž sňatek může být občanský nebo církevní. Na gender navazujeme tím, že je různá typologie v očekávání mužů a žen v partnerském soužití a manželství. Tato očekávání se v průběhu mění a formují.

1.4.1.2 Rodina a vrstevníci

Rodinu můžeme označit jako společenství, kde se sdílí prostor, čas, úzkost, naděje, kde soužitím všichni dávají a přijímají. V rodině děti formují svou osobnost a podstatnou složkou je vzájemně sdílená a působená radost. Co dělá rodinu rodinou? Dle Matějčka to budou osoby matky a otce, určitá životní pospolitost, nejrůznější funkce, které rodina musí mít, a soubor právních ustanovení, které rodinu chrání. Z hlediska dítěte jsou vnější znaky rodiny málo důležité, důležitější jsou znaky vnitřní, psychologické. Charakteristickým znakem rodiny je vytváření hlubokých a trvalých citových vztahů mezi dítětem a rodičem. V citových vztazích se uspokojuje potřeba životní jistoty. Rodinný život je podmíněn společným časem a životním

prostorem. Jak již bylo v práci uvedeno, je velmi důležité, aby mezi rodiči a dětmi panovala důvěra a pochopení.

„Rodičovské postoje se připravují celým předchozím životem, a ne až když tito lidé mají své první dítě v náručí. A vše začíná právě zkušeností dítěte s vlastními rodiči, tam doma. Děti, které prožily pěkné dětství a měly pěkný domov, s větší pravděpodobností vytvoří pěkný domov svým dětem, až přijde jejich čas“ (Matějček 1994, s. 10)

„Jedním ze základních předpokladů zdravého duševního vývoje dítěte je, aby vyrůstalo v prostředí citově vřelém a stálém. Na první pohled se to zdá být docela samozřejmé a snadno dosažitelné. Ale abychom tyto dvě podmínky splnili, ta první požaduje, aby rodiče měli své dítě rádi, ta druhá požaduje, aby se měli rádi navzájem. Aby dovedli vytvořit společenství, které bude trvat po celý jejich život a ve kterém bude všem dobře“ (Matějček 1989, s. 9)

Rodina je z pohledu socializace ze tří primárních společenských skupin (spolu se skupinou školní a skupinou vrstevnickou) skupinou nejdůležitější. Primární funkce rodiny spočívá v tom, že „již od narození ovlivňuje vývoj jedince, vytváří citové vazby, které mají dlouhodobý vliv a zapisují se trvale do duševního života dítěte. Jedinec se sebou do života odnáší základní pojetí citů a modely chování jako své vlastní dispozice či sklony“ (Jedlička 2004, s. 38)

Dle Šilerové (s. 14-20, 82) je pro mnoho rodičů skutečnost, že děti dospívají a začnou žít své vlastní životy, velmi zatěžující. Mají své partnery, o kterých si rodiče mohou myslet, že nejsou vhodnými kandidáty pro jejich děti. Často se s tímto postojem potýkají otcové ve vztahu k dcerám. Role rodičů se mění, ale citové pouto a úloha rodiče nekončí. Mění se ve svých potřebách a formách. Rodič má vždy více zkušeností a při otevřené komunikaci byť i s dospělým dítětem se může vztah rozvinout, posílit a získat na vzájemné důvěře. Děti, které byly vychovávány od útlého dětství v atmosféře důvěry a rodiče s nimi hovořili jak o běžných věcech, tak o otázkách sexuality, byť nesdíleli vždy stejný názor například v období puberty, a podařilo se jim vytvořit ve svých dětech pocit, že se na ně mohou kdykoli obrátit i s jinými důvěrnými nebo závažnými tématy, je pro rodiče odměnou jejich snažení v předávaných hodnotách.

„Rodina, která je úplná, a pojmy jako láska, porozumění a rovnocenné partnerství jsou běžnou součástí každodenního života jejich členů, předkládá dítěti základy partnerského soužití automaticky bez toho, aby si to vůbec uvědomovala. Nedá nám nevzpomenout slova

známého profesora Z. Matějčka (2005, s. 9), který popsal sexuální výchovu v rodině jako přirozený systém, a to ve třech základních rovinách: vztah – vzor - poučení.

- a) **Rovina vztahů** – představuje základní citové naladění dítěte, které se utváří právě v rodině. V rodině se dítě od základu učí přijímat druhé lidi, získávat k nim důvěru, dávat a přijímat, zkrátka mít rád. Právě toto období je důležité pro pozdní vytváření vztahů k druhým lidem.
- b) **Rovina vzorů** – dítě přijímá modely chování osob, které jsou pro něj vzorem, ve většině případů jsou to právě rodiče. Dítě poznává „mužský“ (otcovský) a „ženský“ (mateřský) svět, pozoruje, jak se obě pohlaví k sobě chovají, jak si projevují přízeň i něžnosti, ale také jak se na sebe zlobí a jak se usmířují.
- c) **Rovina poučení** – se po prvních dvou rovinách stává více záležitostí školy. Škola je ta, která dítěti dává informace, vědomosti a poznatky. A jak uvádí E. Labusová (2009), zvláště je-li na dvou předchozích rovinách všechno v pořádku, je ta třetí jejich žádoucím logickým doplňkem.“ (Kolektiv autorů, Sopková 2009, s. 55)

Je zřejmé, že velký vliv na jedince má vedle rodiny i **vrstevnická skupina**. Poskytuje mu zázemí, pocit jistoty a opory, ale také na dítě vyvíjí tlak. „*Dítě podléhá tlaku ze strany vrstevníků a začne experimentovat se sexem dříve, než je samo připravené.*“ (http://urazydeti.cz/download/publikace_rizikove_chovani.pdf)

„*Na počátku puberty jsou vrstevnické party ještě převážně složeny z jedinců jednoho pohlaví. Časem se vytvářejí větší skupiny, kde se běžně vyskytují chlapci i dívky, např. z jedné třídy. Děje se tak při sportu, návštěvě kina, diskotéky apod. Zde se nejčastěji navazují první kontakty, které vedou ke vzájemnému poznávání a vzniku prvních lásek.*“ (Vágnerová 1997, s. 286).

Zajímavé je vymezení jednotlivých etap vývoje vrstevnických vztahů na úrovni sexuálního zájmu. Dle Janíše (2008, s. 63, převzato podle Langmaiera):

- a) Skupinová izosexuální fáze – vytvářejí se různě početné skupiny jedinců shodného pohlaví. Postoj k opačnému pohlaví je odmítavý.
- b) Individuální izosexuální fáze – potřeba hlubších vztahů, tvoří se přátelské dlouhodobě přetrvávající svazky ve skupině shodného pohlaví.
- c) Přejídné období – přichází první orientace na jedince opačného pohlaví.

- d) Heterosexuální fáze polygamní – první důvěrnosti s jedinci opačného pohlaví, mohou nastat i první sexuální aktivity. Chlapci předvádí své fyzické přednosti, dívky svůj půvab.
- e) Etapa zamilovanosti – utváří se hluboký erotický vztah k druhému pohlaví.

Pro období dospívání je potřeba přátelství mnohem vyšší, než kdykoliv jindy. Je pro něj charakteristická vzájemnost, důvěrnost a intimita, kterou s vybranou osobou-přítelem sdílí.

V období adolescence dochází k naplnění sexuální role. Potřeba partnera nepodléhá již tlaku vrstevnické skupiny a potřebě udržet si v ní prestiž, ale stává se skutečnou potřebou, která má několik úrovní, a to: psychickou, sociální a tělesnou. (Vágnerová 1997)

1.5 Rámcový vzdělávací program a sexuální výchova

Rámcový vzdělávací program svým způsobem zpracování počítá s tím, že školy budou pracovat s jeho podobou dle svých vlastních záměrů a podmínek. Budou vycházet ze svého postavení a tradic regionu, z materiálních podmínek, ale také z názorů rodičů, potřeb a zájmu žáků. Školy si budou dotvářet svůj vlastní program a představu ve Školním vzdělávacím programu, do kterého si dle uvážení a možností začlení sexuální výchovu.

„V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní.

Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách.“
(www.msmt, cit. 2014-11-10)

1.5.1 Vzdělávací oblasti RVP

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP rozvržen do devíti vzdělávacích oblastí, které jsou tvořeny jedním nebo více blízkými vzdělávacími obory.

Vzdělávací obory členíme následovně:

- *Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)*
- *Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)*
- *Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)*
- *Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)*
- *Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
- *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
- *Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
- *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
- *Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)*

(www.msmt.cz, rvp)

Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou vymezeny Charakteristikou vzdělávací oblasti, která vyjadřuje postavení a význam vzdělávací oblasti v základním vzdělávání. Rovněž je zde naznačena návaznost mezi vzdělávacím obsahem 1. a 2. stupně základního vzdělávání. Prostřednictvím vzdělávacích oblastí se dozvídáme, k čemu je žák veden, aby dosahoval klíčových kompetencí. (www.msmt.cz, rvp)

1.5.1.1 Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět

V této vzdělávací oblasti je s žáky probráno následující učivo:

- Lidské tělo – zná stavbu lidského těla a jeho základní funkce, pohlavní rozdíl mezi mužem a ženou, základy lidské reprodukce a vývoj jedince.
 - Základy sexuální výchovy, partnerství a rodičovství – biologické a psychické změny v dospívání, partnerské vztahy, etická stránka vztahů, etická stránka sexuality.
- (www.msmt.cz, rvp)

1.5.1.2 Vzdělávací oblast Člověk a zdraví

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví je definována a uskutečňována v souladu s věkem žáků ve vzdělávacích oborech Výchova ke zdraví a Tělesná výchova, do níž je zahrnuta i zdravotní tělesná výchova. Vzdělávací obsah oblasti Člověk a zdraví prolíná do ostatních vzdělávacích oblastí.

Výchova ke zdraví zahrnuje výchovu k mezilidským vztahům a je velmi úzce propojena s průřezovým tématem Osobnostní a sociální výchova. Žáci si rozšiřují a prohlubují poznatky o sobě i vztazích mezi lidmi, partnerských vztazích, manželství a rodině, škole a vrstevnicích. (www.msmt.cz, rvp)

V RVP jsou popsány tyto očekávané výstupy týkající se sexuální výchovy:

- *respektuje význam sexuality v souvislosti se zdravím, etikou, morálkou a pozitivními životními cíli mladých lidí, přijímá odpovědnost za bezpečné sexuální chování; chápe význam zdrženlivosti v dospívání a odpovědného sexuálního chování*
- *respektuje změny v období dospívání, vhodně na ně reaguje a kultivovaně se chová k opačnému pohlaví.* (www.msmt.cz, citována 2014-11-10)

Učivo, které se vztahuje k problematice sexuální výchovy, obsahuje vztahy mezi lidmi – kamarádství, přátelství, lásku, manželství, partnerské vztahy, rodičovství, ale neopomíná ani pravidla v komunitním prostředí. Dále se učivo zabývá otázkami reprodukční soustavy, předčasnou sexuální zkušeností, promiskuitou, problémy těhotenství a rodičovství mladistvých, poruchy pohlavní identity. Dalším velkým tématem je ochrana dětí před sexuálním zneužíváním, sexuální kriminalitou, kriminalitou mládeže či nebezpečím internetu. Žáci jsou také seznámeni se službami odborné pomoci. (www.msmt.cz, rvp)

Problematika mediálně-sexuálního zneužívání dětí je zahrnuta v oblasti Člověk a jeho svět (1.-5. ročník) a Člověk a zdraví (5.-9. ročník), prevence se týká učiva z okruhu Osobní bezpečí–pomoc v situaci ohrožení, krizové situaci, při týrání psychickém nebo fyzickém jinou osobou, při šikanování (kyberšikaně), při sexuálním zneužívání. Žáci se seznamují s krizovými centry a linkami pomoci.

1.5.2 Zařazení sexuální výchovy do výchovně vzdělávacího procesu ve škole

„Děti dospívají rychle. Musíme jim připravit bezpečné dospívání, aby byly informované, sebejisté a zodpovědné“ (Trojan 2009, str. 76).

1.5.2.1 Co by měly děti vědět?

Trojan (2009) shrnul očekávané výstupy z oblasti vzdělávání Člověk a jeho zdraví takto:

U dětí na prvním stupni

- *„uplatňuje základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky s využitím elementárních znalostí o lidském těle, projevuje vhodným chováním a činnosti vztah ke zdraví;*
- *„dodržuje zásady bezpečného chování tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných;*
- *„chová se obezřetně při setkání s neznámými jedinci, odmítne komunikaci, která je mu nepříjemná; v případě potřeby požádá o pomoc pro sebe i pro jiné dítě.“*

U dětí na druhém stupni

- *„využívá poznatků o lidském těle k vysvětlení základních funkcí jednotlivých orgánových soustav a podpoře vlastního zdravého způsobu život;*
- *„rozlišuje jednotlivé etapy lidského života a orientuje se ve vývoji dítěte před a po jeho narození;*
- *„uplatňuje základní dovednosti a návyky související s podporou zdraví a jeho preventivní ochranu;*
- *„uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku“.*

1.6 Metody sexuální výchovy

V sexuální výchově je využíváno celé řady obecně známých výchovných a vzdělávacích metod, které lze aplikovat do vyučování. Odlišností je dovedení velké části témat obsahu sexuální výchovy do roviny praktické, tedy roviny dovedností, návyků a chování.

Mimo běžných forem výuky požaduje sexuální výchova metody aktivizující žáky a současně respektuje jejich zvláštnosti. (Janiš, Täubner 1999)

1.6.1 Přehled aktivizačních metod v sexuální výchově

Dle (Janiše, Täubnera 1999) jsou to především metody mravní výchovy, jako je přesvědčování, cvičení, hodnocení, osobní příklad a mnoho dalších metod. Z metod vzdělávacích dobře známe vyprávění, popis, vysvětlování, přednášku, rozhovor, slovní či písemný projev žáka, názorné metody. Učitel také volí různé formy vyučování dle potřeb, vyučování hromadné, skupinové, párové, programové.

1.6.1.1 Metody dialogické

Jsou založeny na slovní interakci mezi žákem a učitelem nebo mezi žáky navzájem. Žák je učiteli aktivním partnerem. Podstatou této metody jsou otázky a odpovědi. Záměrem dialogu je vést žáka k tomu, aby svým vlastním úsudkem dospěl ke správnému závěru, který je předem stanoven jako cíl.

Dle typu interakce můžeme rozlišovat dialogické metody na:

- a) dialog ve skupině;
- b) dialog na podnět simulovaného dialogu;
- c) dialog na základě písemných dotazů žáků;
- d) dialog na základě referátu žáka.

Dialog může probíhat v různých organizačních formách, které můžeme rozlišovat na:

- a) dialog ve třídě – hromadné vyučování;
- b) dialog ve skupině žáků – skupinové vyučování;
- c) dialog ve dvojicích – párová práce.

Všechny metody řídí učitel. Dialogy lze realizovat ve skupinách heterogenních či homogenních podle tématu. (Janiš, Täubner 1999)

Lze užít i dalších aktivizačních prvků v rámci dialogických metod:

- a) hlasování (děti dávají např. barevnou kartou najevo svůj souhlas, nesouhlas);
- b) řetězový dialog (děti sedící v kruhu, postupně reagují na názor vedle sedícího žáka);
- c) alternativní řešení (žáci odpovídají na dotazy s nabídkou alternativních odpovědí, sami svou odpověď zdůvodní);
- d) dialog s míčem (žák položí otázku, vyřkne tvrzení a míč hodí dalšímu žákovi, který pokračuje). (Janiš, Täubner 1999)

1.6.1.2 Metody problémové

Tyto metody jsou významné, ovšem v pedagogické praxi nejsou příliš využívány, a to zejména pro z důvodu náročné přípravy učitele. Základní prvkem problémových metod je rozhodování mezi alternativami. Stanovený problém řeší žák sám (písemně, ústně), ve skupině (žáci řeší problém společně nebo jeden vysloví řešení a vyvolá dialog), ve dvojici.

Často bývá využívána tzv. případová metoda, kterou Täubner (1999) člení na:

- a) harwardskou rozborovou studii – žáci mají jasně formulovaný problém – situaci ze života, kterou musí vyřešit;
- b) fiktivní studii – žákům je předložen fiktivní problém a řeší, co udělají;
- c) řešení konfliktu – žákům je popsán problém či konflikt, který musí rozsoudit;
- d) živou případovou studii – problém popíše osoba, které se týká, a ostatní mu pomáhají najít správné řešení;
- e) postupné seznamování s případem – žákům je nastíněn problém, ke kterému nemají všechny potřebné informace. Ty získávají během řešení problému.

1.6.1.3 Metody inscenační

Inscenační metoda je řazena mezi nejnáročnější metody problémového učení. Jádrem inscenačních metod je problém či konflikt, který žáci sami hrají. Metoda učí praktické dovednosti rozhodování, formuje chování, návyky a dovednosti. Mezi výhody této metody patří bezesporu vysoká aktivita žáků, kteří se učí týmové práci, zvyšují svou samostatnost.

Inscenační metody autoři rozdělují do čtyř etap:

- během první etapy dochází k popisu problémové situace,
- ve druhé etapě dochází k popsání charakteristiky jednotlivých rolí a úloh všech zainteresovaných,
- ve třetí etapě dochází k určení konkrétního problému a samotné přípravě inscenace
- ve čtvrté etapě se inscenace předvede a jsou navrhována možná řešení.

Inscenační metody dělíme na metody:

- strukturální inscenace – žáci mají předem popsané role a mohou do nich zapojit i nepoučené spolužáky;
- nestrukturální inscenace – žáci znají své role jen částečně a řešení vyplývá z hry samotné;

- demonstrativní inscenace – hru předvedou najatí herci a žáci jsou pouze v roli pozorovatelů; hry se aktivně neúčastní.

1.6.1.4 Metoda her

Metoda her tvoří velmi významný aktivizační a inovační prvek výchovně vzdělávacího procesu. Pro učitele hra a dramatizace představuje významný motivační prvek ve výchově a vzdělávání dětí. Hry navozují neformální atmosféru mezi žáky a učitelem a umožňují volnější a nezávaznou konverzaci.

Uplatnění hry tvoří velmi významný aktivizační a inovační prvek výchovně vzdělávacího procesu.

Hry mají pro žáky význam především proto, že:

- Motivují k sociálnímu učení; žáci se učí z vlastní zkušenosti, čímž je probouzena jejich přirozená zvědavost, formují si postoje, dovednosti, chování.
- Zvyšují aktivitu pasivních žáků a usměrňují žáky dominantní.
- Zavádí nenásilně nové normy v chování dětí.
- Učí je mezilidským vztahům a jejich rolím v nich, učí děti vnímat, vyjadřovat vlastní pocity, rozvíjet odpovědnost za sebe i druhé. (Janiš, Täubner 1999)

Další autoři, jako např. Sielert a kol. 1995, člení sexuální hry takto:

- sexualita a řeč – učí k upřímnému vyjadřování v sexualitě a užívání správných termínů;
- poučení o těle a sexu – učí o sexuálním chování, vývoji, nemocech, ženském cyklu, těhotenství, porodu atd.;
- pohlavní role – ukazuje představy muže a ženy, role pohlaví;
- o zevnějšku, smyslnosti a obrazech – učí o výrazu, obrazu muže a ženy, možnosti úprav;
- o vztazích mezi lidmi – poukazuje na počátky vztahu, vztahu k vlastnímu pohlaví, zabývá se komunikací ve vztahu;
- druhá tvář sexuality – poukazuje na prevenci pohlavního zneužívání, prostituci, násilí v sexualitě, násilí na ženách a dívkách;
- hodnoty, ctnosti a normy - učí hodnotové orientaci, sexuální morálce a hodnocení, věrnosti. (Janiš, Täubner 1999)

1.6.2 Didaktické pomůcky v sexuální výchově

Nejběžněji používanou didaktickou pomůckou jsou učebnice, ale setkáváme se i s dalšími pomůckami, které budou následně popsány. Budeme se věnovat pomůckám, které nejsou v hodinách sexuální výchovy příliš využívané. Jedná se o pomůcky dvojrozměrné, trojrozměrné a didaktickou techniku.

1.6.2.1 Názorné pomůcky trojrozměrné

Při hodinách sexuální výchovy můžeme využívat celé řady pomůcek, které nám výuku zpestří. Mezi tyto řadíme např. antikoncepční prostředky – nitroděložní tělíska, antikoncepci, kondomy, pesar, dřevěný model falusu – penisu.

1.6.2.2 Názorné pomůcky dvojrozměrné

Dvojrozměrné názorné pomůcky můžeme rozlišovat podle kritérií na rozličné skupiny.

1.6.2.2.1 Pomůcky statické

Hovoříme především o použití nástěnných obrazů, kdy jsou prezentovány informace na neprůhledném materiálu. Učitelé předvádějí např. funkci antikoncepčních prostředků, průběh menstruačního cyklu, prostředky pro intimní hygienu.

1.6.2.2.2 Pomůcky dynamické – pohyblivé

Mezi tyto pomůcky řadíme videoprojekce a filmové projekce, které poskytují možnost interaktivního přístupu. Výhodou videoprojekce je možnost zastavit ji, a danému tématu se více věnovat, rozvést diskusi. (Janiš, Täubner, 1999)

V současné vzdělávací činnosti lze využívat počítačových programů, interaktivních tabulí.

1.6.2.3 Didaktická technika

Pod pojmem didaktická technika rozumíme přístroje a technická zařízení a systémy. Žákům předávají informace z pomůcek prostřednictvím smyslů. Dle zaměření na smysly rozlišujeme didaktickou techniku:

- Vizuální – zrakovou (např. dataprojektor, zpětný projektor, interaktivní tabule)
- Auditivní – sluchovou (čtení textu, CD poslech, magnetofon)
- Audiovizuální – (film, video, DVD, počítačové programy).

I přes širokou nabídku pomůcek je třeba připomenout, že ve výchovně vzdělávacím procesu má učitel nezastupitelnou roli.

2 Praktická část

2.1 Metodologie výzkumu

Na začátku této kapitoly je zapotřebí vymezit cíl praktické části, respektive výzkumu. Na tento cíl budou navazovat zformulované hypotézy a poté představíme výzkumný soubor. Zde budou zmíněny základní charakteristiky výzkumu a zdůvodněna jeho volba. Pozornost budeme věnovat také samotnému průběhu organizace a realizace výzkumu, který následně vyhodnotíme. Vzhledem k níže stanovenému cíli je praktická část práce postavena na kvantitativním výzkumu. Chráska (2007, s. 12) pojednává o kvantitativním výzkumu jako o výzkumu klasickém, který řeší jeden či více problémů. V pedagogice je kvantitativní výzkum záměrná a systematická činnost, při které se verifikují hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.

2.2 Cíl

Diplomová práce nese název Pohled na sexuální výchovu (z hlediska žáků i učitelů) a zabývá se problematikou sexuální výchovy.

Cílem výzkumu je analyzovat postoje k sexuální výchově u žáků a učitelů ve vybraných základních školách a poukázat na školní výuku jako významný zdroj informací.

2.3 Stanovení pracovních hypotéz

Abychom dosáhli stanoveného cíle, museli jsme si nejdříve zformulovat odpovídající hypotézy:

- H1** Většina žáků získává nejvíce informací o tématech z oblasti sexuálního dospívání v rámci školní výuky.
- H2** Dívky více než chlapci čerpají odpovědi na otázky z oblasti sexuality u matky.
- H3** Většina žáků má důvěru ve svého učitele.
- H4** Čím jsou žáci starší, tím více nacvičují modelové situace, které by se jim již v životě hodily.
- H5** Většina učitelů má pozitivní zkušenost s výukou sexuální výchovy na základní škole.

H6 Učitelé – muži se více než ženy stydí před žáky mluvit o sexu.

Pracovní hypotézy H1 - H4 jsou stanoveny pro žáky 7., 8. a 9. tříd základní školy a vztahují se k výsledkům dotazníku určeného pro žáky.

Pracovní hypotézy H5 a H6 jsou stanoveny pro učitele základních škol a vztahují se k výsledkům dotazníku určeného pro učitele.

2.4 Volba výzkumných technik

Jako nejvhodnější výzkumná metoda ke zjištění požadovaných dat byla vybrána metoda dotazníkového šetření. Dotazník je řazen ke kvantitativním metodám, protože pracuje s číselnými údaji a zjišťuje množství, rozsah a frekvenci výskytu jevů. Jedná se o velmi často používanou metodu, jejímž obrovským kladem je poměrně jednoduché zpracování, nízké finanční nároky a snadné vyplňování.

Vzhledem k cíli výzkumu - zjistit postoje k sexuální výchově žáků a učitelů - jsme připravili dva dotazníky: jeden pro žáky druhého stupně základní školy, druhý pro jejich učitele. Dotazník pro žáky se skládá ze tří částí. První část (část A) je zaměřena na zdroje informací a okruhy problémů. V této části zjišťujeme, z jakých zdrojů informací žáci nejvíce čerpají první poučení z témat sexuální výchovy. Protože předpokládáme, že dívky (d) a chlapci (ch) tyto informace získávají z různých zdrojů, zpracováváme výsledky dotazníku pro obě pohlaví. Druhá část dotazníku (část B) pro žáky se orientuje na zjištění atmosféry při výuce sexuální (rodinné) výchovy. Třetí část dotazníku (část C) je zaměřena na poznatky získané v této výuce. Zda se žáci dozvěděli či nedozvěděli důležité informace vztahující se k sexuální výchově.

Nedílnou součástí výzkumu je i dotazník pro učitele. Dotazník zkoumá otevřenost učitelů k výuce sexuální výchovy na základní škole.

Všechny dotazníky byly zcela anonymní. Text a otázky v dotaznících jsou uvedeny v příloze.

2.4.1 Předvýzkum

Důležitou součástí výzkumného šetření byl předvýzkum. Před jeho provedením a také před samotným sběrem dat jsme nejdříve museli získat souhlas od ředitele a ředitelky vybraných základních škol. Představitelům školy jsme objasnili, k jakému účelu dotazník slouží a jaké obsahuje otázky. Předvýzkum byl proveden formou vyplnění dotazníku a podání vysvětlení

s deseti žáky a pěti učiteli ZŠ a MŠ Osečná, kde v současné době působím jako asistent pedagoga a zároveň suplující učitelka všech předmětů na I. a II. stupni této základní školy. Jejich připomínky pro mne byly velmi přínosné a na základě některých jsem dodatečně dotazníky upravila a především zkrátila. Vyřadila jsem z dotazníků ty otázky, které nebyly v rámci průzkumné sondy žáky či učiteli zcela pochopeny nebo byly považovány za sporné.

2.4.2 Dotazník pro žáky

2.4.2.1 Charakteristika výzkumného souboru, způsob výběru

Diplomová práce nese název Pohled na sexuální výchovu (z hlediska žáků i učitelů). Do výzkumu tak byli zahrnuti žáci druhého stupně vybraných základních škol a jejich pedagogové.

Za účelem výzkumu jsme oslovili dvě základní školy, a to Základní školu a mateřskou školu v Osečné, a Základní školu a Mateřskou školu ve Stráži pod Ralskem, kde nám vyšli vstříc.

První část výzkumu se týkala žáků 7., 8. a 9. tříd výše uvedených škol.

Původně byl dotazník určen pro žáky všech tříd druhého stupně základní školy, po rozhovorech o sexuální výchově s řediteli vybraných škol jsme se rozhodli do výzkumného souboru zařadit pouze žáky 7., 8., a 9. tříd a vyloučit tak žáky 6. tříd. Ředitelé těchto škol byli toho názoru, že otázky v dotaznících nejsou vhodné vzhledem k nízkému věku žáků. Ředitelka ZŠ a MŠ Stráž pod Ralskem v první chvíli po přečtení připravených otázek v dotaznících žádala dokonce souhlas zákonných zástupců žáků, že se zúčastní výzkumu pro diplomovou práci o sexuální výchově. Od tohoto požadavku nakonec ustoupila. I tak lze ale porovnat názory respondentů na problematiku sexuální výchovy s ohledem na jejich věk, respektive na jejich aktuální ročník na základní škole.

Připravené a vytištěné dotazníky jsme zadávali žákům osobně. Ředitel ZŠ a MŠ Osečná vyjádřil požadavek, aby žáci byli velmi důkladně poučeni před vyplňováním dotazníku a po odevzdání dotazníků jim bylo podáno vysvětlení a objasnění otázek, případně proběhla diskuse na dané téma. Administrace dotazníků proběhla ve vybraných školách za stejných podmínek.

Získáno bylo tedy celkem 181 dotazníků od žáků 7., 8. a 9. tříd základních škol. Z těchto získaných dotazníků muselo být 8 vyřazeno. Důvodem vyřazení bylo neúplné nebo zcela

jasné nepochopení některých otázek respondenty v dotazníku. Vyhodnoceno tak mohlo být 173 vyplněných dotazníků.

Tabulka č. 1 představuje ve svém pravém sloupci celkový počet respondentů, který činí 173. Zastoupení žáků 7. třídy je 59. Z toho je 31 dívek a 28 chlapců.

8. třída představuje 53 žáků. Z toho je 27 dívek a 26 chlapců.

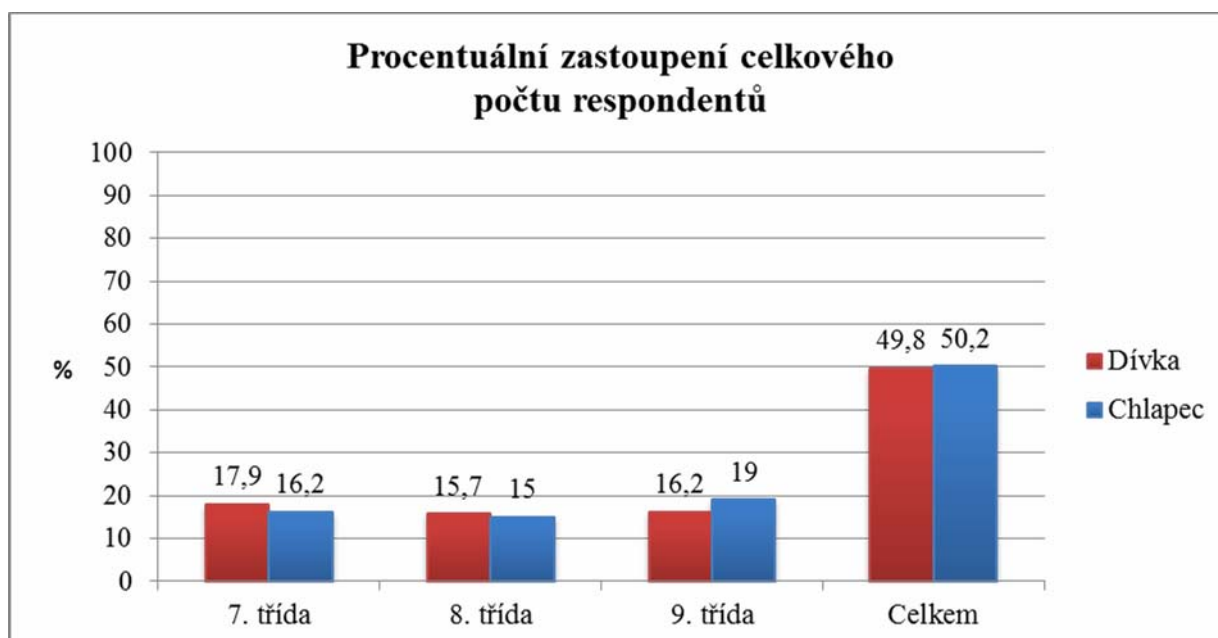
V 9. třídě dotazník vyplňovalo 61 žáků. Z toho je 28 dívek a 33 chlapců.

Tabulka č. 1. Počet a pohlaví respondentů

pohlaví	dívky		chlapci		celkem	
	n	%	n	%	n	%
7. třída	31	17,9	28	16,2	59	34,1
8. třída	27	15,7	26	15	53	30,7
9. třída	28	16,2	33	19	61	35,2
celkem	86	49,8	87	50,2	173	100

Procentuální zastoupení žáků podle pohlaví je také graficky znázorněno níže. Graf ukazuje, že ve všech třídách je zastoupení obou pohlaví vyrovnané.

Graf č. 1. Procentuální zastoupení pohlaví v celkovém počtu respondentů

2.4.2.2 Vyhodnocení dotazníku pro žáky

2.4.2.2.1 Vyhodnocení části A)

Tato část dotazníku je zaměřena na zdroje informací a okruhy problémů. Zjišťujeme, z jakých zdrojů informací dívky a chlapci nejčastěji čerpají první poučení z 8 témat sexuální výchovy.

Od koho a kolik informací dostávají dívky a chlapci na otázky v oblasti sexuálního dospívání.

V tabulce ke každému okruhu problémů žáci vepisovali do tabulky písmenko odpovědi jako zdroj informace. Odpovědi mohlo být hned několik.

A – matka

B – otec

C – sourozenec

D – školní výuka

E – knihy a časopisy

F – televize, film, internet atd.

G – kamarádi a spolužáci

H – nevím

Tabulka č. 2. Výsledky dotazníkového šetření v 7. třídě

Zdroje informací	A		B		C		D		E		F		G		H	
	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)
Anatomie pohlavního ústrojí	12	4	2	4	2	4	15	7	12	10	7	5	6	2	4	6
Pohlavní styk	10	5	1	5	4	6	11	6	10	3	6	8	9	8	6	3
Pohlavní nemoci	12	0	0	2	1	1	21	16	3	3	2	5	3	1	3	6
Antikoncepce	14	5	3	1	5	5	10	4	8	4	7	8	5	4	4	9
Těhotenství a porod	22	12	1	1	1	1	8	2	6	6	7	4	4	4	4	9
Menstruační cyklus	23	2	0	1	4	1	10	4	3	0	0	6	6	8	3	13
Sexuální úchylnky	3	0	0	1	1	1	11	5	6	2	10	8	7	5	7	10
Homosexualita	6	1	2	1	1	3	9	5	8	5	12	9	7	7	7	8
Počet informací	102	29	9	16	19	22	95	49	56	33	51	53	47	39	38	64

Z tabulky č. 2 je zřejmé, že dívky a chlapci v 7. třídě čerpají informace z různých zdrojů. Pro dívky je nejdůležitějším zdrojem informací matka, odpovídá tomu celkový zisk 102 informací. Matka poskytuje dívkám informace především v tématech jako menstruační cyklus nebo těhotenství a porod. Přestože, co se týče menstruačního cyklu, se již nejedná o tabu, stále jde o intimní záležitost a ideální je řešit ji mezi matkou a dcerou. Zajímavé je, že otec jako zdroj informací hraje u dívek minimální roli. V rámci všech vybraných témat sexuálního dospívání získal pouze 9 hlasů. Ani sourozenci nemají patrný vliv. Podle výsledků je zřejmé, že pro dívky je velmi důležitá také školní výuka sexuální výchovy. Školní výuce jako zdroji informací bylo uděleno 95 hlasů a jedná se tak o druhý největší zdroj informací u dívek. V hodinách sexuální výchovy jsou dívky dle svých slov nejvíce poučeny o pohlavních nemocech a anatomii pohlavního ústrojí. V knihách a časopisech nachází dívky první poučení především o anatomii pohlavního ústrojí a pohlavním styku. Televize, film a internet informuje dívky hlavně o sexuálních úchylnkách a homosexualitě. Poučení o vybraných okruzích problémů nachází také u kamarádů a spolužáků, výsledky zde jsou velmi vyrovnané. Dívky nejčastěji nedokázaly odpovědět, odkud mají první poučení o homosexualitě a sexuálních úchylnkách.

U chlapců v 7. třídě je největším zdroje informací ve sledovaných okruzích problémů v oblasti sexuální výchovy televize, film a internet. Celkový počet informací v této kategorii byl 53. Chlapci díky tomuto zdroji informací získávají nejčastěji poučení o homosexualitě, sexuálních úchylnkách, pohlavním styku a antikoncepci. Druhým nejvíce zastoupeným zdrojem informací je školní výuka (49 informací). Ze školní výuky si chlapci odnášejí informace zvláště o pohlavních nemocech. U zdroje informací - kamarádi a spolužáci (39 informací) nachází chlapci poučení především o sexuálních úchylnkách a homosexualitě. Knihy a časopisy (33 informací) nabízí chlapcům první poučení nejvíce o anatomii pohlavního ústrojí. Matka, která jako zdroj informací získala 29 hlasů, podává chlapcům zprávy o těhotenství a porodu. Nejmenší počet informací mají zdroje otec a sourozenci. Otec i sourozenci shodně nejvíce informují o pohlavním styku a anatomii pohlavního ústrojí. Z výsledků je také zřejmé, že chlapci v 7. třídě velmi často neví, odkud získali poučení o daných tématech, poukazuje na to celkový počet 64 informací.

Tabulka č. 3. Výsledky dotazníkového šetření část v 8. třídě

Zdroje informací	A		B		C		D		E		F		G		H	
	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)
Okruhy problémů																
Anatomie pohlavního ústrojí	4	4	1	7	2	3	20	12	7	3	11	12	4	8	3	1
Pohlavní styk	8	7	2	6	8	3	13	9	11	5	14	12	15	6	1	4
Pohlavní nemoci	6	9	3	9	1	3	22	20	11	3	17	10	3	5	0	1
Antikoncepce	16	9	1	4	6	3	17	13	6	2	9	10	7	5	1	4
Těhotenství a porod	19	14	1	2	1	1	17	14	10	3	14	11	2	3	0	2
Menstruační cyklus	23	9	0	0	3	1	14	12	6	3	8	6	8	7	2	5
Sexuální úchytky	5	7	1	5	2	0	10	10	10	6	15	11	13	11	1	2
Homosexualita	5	6	1	6	2	2	11	9	13	5	18	15	9	10	0	4
Počet informací	86	65	10	39	25	16	124	99	74	30	106	87	61	55	8	23

Dívky i chlapci v 8. třídě se shodují, že největším zdrojem informací je pro ně školní výuka sexuální výchovy. Je znát nárůst informací získaných v rámci vyučování. Celkový počet informací, které dívky získaly ze školní výuky, se navýšil na 124. Ze školy si nejčastěji odnáší poučení o pohlavních nemocech a anatomii ústrojí, ale významně jsou zde zastoupeny i okruhy problémů – těhotenství a porod, antikoncepce. Nárůst informací a vliv médií je patrný také u televize, filmu a internetu (106 informací). Tento zdroj informací podává dívkám zprávy hlavně o homosexualitě a pohlavních nemocech. Velmi důležitým zdrojem informací je stále matka (86 informací). Stejně jako u dívek v 7. třídě, informuje dívky nejvíce o menstruačním cyklu a těhotenství a porodu. Homosexualita, pohlavní styk a pohlavní nemoci jsou nejčastěji probíraná témata v knihách a časopisech (74 informací).

61 informací o vybraných tématech sexuálního dospívání získaly dívky od kamarádů a spolužáků. Ti nejvíce informovali dívky o pohlavním styku a sexuálních úchytkách. Nejméně poučení o vybraných tématech dívky získaly ze zdrojů – otec a sourozenci. Poučení od otce získává minimální počet dívek. Sourozenci informují především o pohlavním styku.

Jak je uvedeno výše, také chlapci uvádí jako největší zdroj informací školní výuku sexuální výchovy. Celkový počet informací nedosahuje takových hodnot jako u dívek, nicméně je i tak

vysoký. Počet informací je 99, z toho 20 informací obdrželo téma pohlavní nemoci. Pohlavní nemoci představují velký zdravotní problém hlavně mezi mládeží a mladými dospělými vstupujícími do sexuálního života, proto je důležitá osvěta a šíření informací o bezpečném sexu. Vliv médií, filmu a internetu je znát i u chlapců v 8. třídě. Stejně jako děvčata, i chlapci uvádí, že film, televize a internet je nejčastěji informuje o homosexualitě, pohlavním ústrojí a pohlavním styku. Je tedy velmi důležité, aby média podávala žákům pravdivé informace. Zvýšil se i počet informací (65) získaných od matky. Matka chlapce informuje především o těhotenství a porodu, dále o antikoncepci, pohlavních nemocech a o menstruačním cyklu.

55 informací chlapci obdrželi od kamarádů a spolužáků. Komunikují o homosexualitě a sexuálních úchylnkách. Zdvojnásobil se počet informací získaných od otce. Otec informuje chlapce nejvíce o pohlavních nemocech, dále otec předává informace o anatomii pohlavního ústrojí, pohlavním styku a homosexualitě. Vliv sourozenců a knih a časopisů zůstává stejný jako u žáků 7. třídy. Výrazně klesl odpovědi nevím, a to jak u dívek, tak u chlapců.

Tabulka č. 4. Výsledky dotazníkového šetření v 9. třídě

Zdroje informací	A		B		C		D		E		F		G		H	
	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)
Anatomie pohlavního ústrojí	4	2	1	2	4	1	14	14	7	9	13	12	5	4	1	5
Pohlavní styk	10	3	6	6	5	3	13	14	6	12	10	18	11	14	0	0
Pohlavní nemoci	14	4	2	8	0	2	17	22	8	10	14	12	2	4	2	2
Antikoncepce	18	5	0	2	4	2	16	19	7	5	10	6	4	9	1	1
Těhotenství a porod	12	10	1	2	3	1	20	20	5	3	11	4	2	6	0	3
Menstruační cyklus	16	4	0	1	6	2	12	22	4	6	8	3	4	7	0	4
Sexuální úchylnky	2	3	1	4	6	1	18	17	6	12	12	20	8	13	3	2
Homosexualita	4	2	2	5	7	3	16	14	6	9	18	13	10	12	2	5
Počet informací	80	33	13	30	35	15	126	142	49	66	96	88	46	69	9	22

Nárůst informací získaných v rámci školní výuky sexuální výchovy u žáků v 9. třídě graduje. U chlapců v 9. třídě dosahuje dokonce nejvyšších hodnot ze všech tříd, a to 142 informací. Chlapci uvádí, že zde získávají první poučení nejen o pohlavních nemocech, ale už i o

menstruačním cyklu, těhotenství a porodu. Při hodinách sexuální výchovy jsou často poučeni také o antikoncepci či sexuálních úchylnkách. Druhým největším zdrojem informací u chlapců je opět televize, film a internet. Z tohoto zdroje obdrželi chlapci 88 informací a bývá to nejčastěji poučení o sexuálních úchylnkách a pohlavním styku. Vrstává i vliv vrstevníků a kamarádů (69 informací), zde dochází k výměně informací nejvíce o pohlavním styku, sexuálních úchylnkách a homosexualitě. Knihy a časopisy jsou 4. největším zdrojem informací. V knihách a časopisech si chlapci přečetli první poučení o pohlavním styku, sexuálních úchylnkách a pohlavních nemocech. Vrstávající počet informací o pohlavním styku a pohlavních nemocech je zřejmě úměrná vstupu chlapců do sexuálního života.

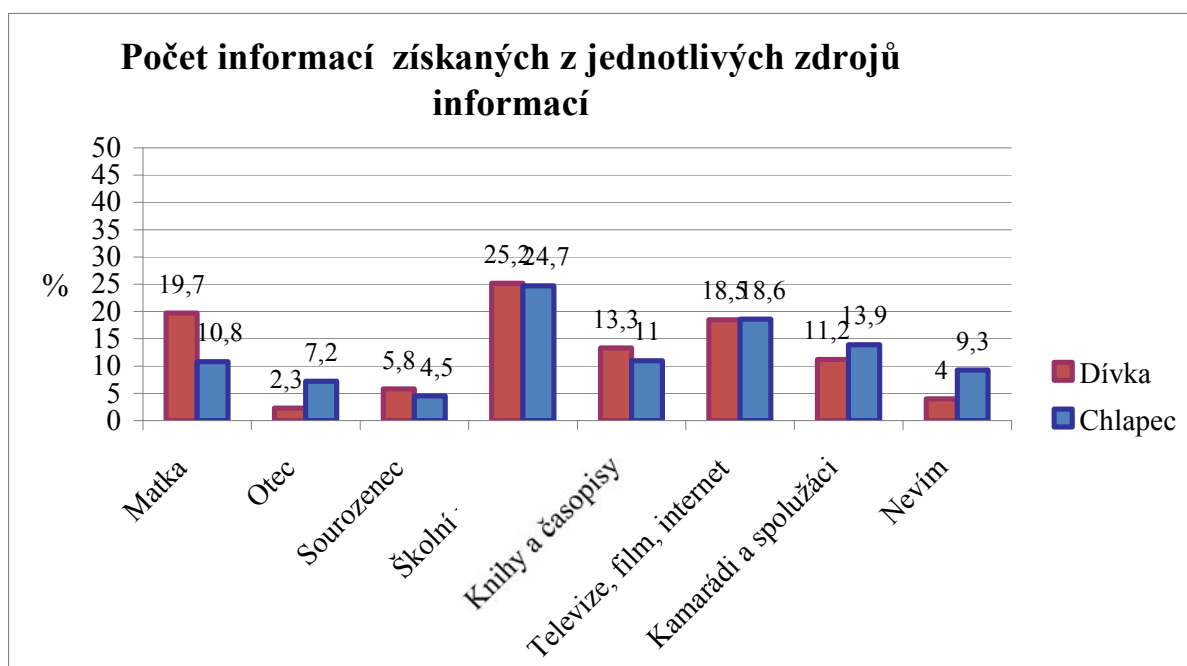
Počet informací získaných od rodinných příslušníků klesl. Otec i matka obdrželi přibližně stejný počet hlasů a oba dva nejčastěji podali informaci o těhotenství a porodu. Nejmenší vliv mají opět sourozenci.

Dívky opět potvrdily důležitost zařazení sexuální výchovy do vyučovacích předmětů, počet informací získaných ve školní výuce činí 126. Hodnoty u všech daných okruhů problémů jsou poměrně vysoké. Dívky ve škole získaly nejvíce informací o těhotenství a porodu (20 informací), dále o sexuálních úchylnkách (18 informací), pohlavních nemocech (17 informací), homosexualitě a antikoncepci (shodně 16 informací). Vrstavil vliv televize, filmu a internetu (96 informací). Tento zdroj informací podává poučení zvláště o homosexualitě, pohlavních nemocech a také anatomii pohlavního ústrojí. I nadále působí ve výchově dívek a jejich sexualitě matka. Poskytuje dívkám v 9. třídě značné množství poučení o antikoncepci a menstruačním cyklu. Matka informuje i v dalších okruzích problémů, jako např. pohlavní nemoci, těhotenství a porod, pohlavní styk. Knihy a časopisy (49 informací) jsou pro dívky 4. největším zdrojem informací. Poučení v nich nachází o všech sledovaných tématech. Vliv televize, filmu a internetu na rozdíl od chlapců mírně klesá. Z tohoto zdroje dívky obdržely 46 informací, nejčastěji o pohlavním styku a homosexualitě. Sourozenci působili především v tématech týkajících se homosexuality, sexuálních úchylněk a menstruačního cyklu. Zajímavé je, že nepodali ani jedno poučení o pohlavních nemocech. Nejméně významným zdrojem informací v oblastech sexuálního dospívání je pro dívky opět otec (13 informací). Pokud předal dívkám první poučení z daných okruhů problémů, tak se nejčastěji týkalo pohlavního styku.

Tabulka č. 5. Celkový počet informací v daných okruzích problémů ve všech třídách, získaných z jednotlivých zdrojů informací

Zdroje informací	A		B		C		D		E		F		G		H	
	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)	d (n)	ch (n)
Anatomie pohlavního ústrojí	20	10	4	13	8	8	49	33	26	22	31	29	15	14	8	12
Pohlavní styk	28	15	9	17	17	12	37	29	27	20	30	38	35	28	7	7
Pohlavní nemoci	32	13	5	19	2	6	60	58	22	16	33	27	8	10	5	9
Antikoncepce	48	19	4	7	15	10	43	36	21	11	26	24	16	18	6	14
Těhotenství a porod	53	36	3	5	5	3	45	36	21	12	32	19	8	13	4	14
Menstruační cyklus	62	15	0	2	13	4	36	38	13	9	16	15	18	22	5	22
Sexuální úchyly	12	10	2	10	9	2	39	32	26	20	37	39	28	29	11	14
Homosexualita	15	9	5	12	10	8	36	28	27	19	48	27	26	29	9	17
Počet informací	270	127	32	85	79	53	345	290	183	129	253	218	154	163	55	109

Graf č. 2. Procentuální zastoupení všech informací získaných z jednotlivých zdrojů

Zařazení sexuální výchovy do výchovně vzdělávacího procesu má jistě své zastánce i odpůrce, výsledky mého dotazníkového šetření v části A) ale prokázaly, že přestože dívky a chlapci čerpají informace z různých zdrojů, nejvíce informací a poučení obě pohlaví získávají právě v rámci školní výuky. To je v dnešní době, vzhledem ke společenským změnám, které s sebou nesou zrychlený životní styl, nové způsoby komunikace a výměny informací, velmi důležité. Souvisí s tím nebezpečí negativního ovlivňování všech žáků mladšího a staršího školního věku. Škola či školské zařízení se tak, v rámci vyučování sexuální výchovy, nutně musí stát nositelem nezkreslených informací a co nejkompaktněji připravit své žáky na vstup do života, respektive sexuálního života. Na prvním místě se, podle nejvyššího počtu získaných informací ve výzkumu, umístila školní výuka. U dívek pokrývá 25,2 % informací ze všech zdrojů a u chlapců 24,7 %. Sexuální výchova ve škole podává žákům první poučení především o pohlavních nemocech. Shodli se na tom dívky i chlapci. Dívky nachází ve škole nejvíce prvních poučení také o anatomii pohlavního ústrojí a antikoncepci. Chlapci čerpají poučení nejčastěji v tématech menstruačního cyklu, antikoncepce a těhotenství a porodu.

Pro dívky je druhým největším zdrojem informací s 19,7 % matka. Pro matku je účast na sexuální výchově vlastního dítěte obrovský úkol. Úloha otce je v sexuální výchově podle výsledků jen sporadická. Přesto, vzhledem ke společenským a sexuálním tlakům, kterým dospívající dnes čelí, je nezbytná jasná a otevřená komunikace v celé rodině. Na třetím místě se s 18,5 % umístila média (televize, film, internet). Dívky dále ovlivňují knihy a časopisy (13,3 %), kamarádi a spolužáci (11,2 %). Nejméně poučení a informací jim poskytly zdroje informací – sourozenec (5,8 %) a otec (pouze 2,3 %).

U chlapců je druhým největším zdrojem informací televize, internet a film (18,6 %). V souvislosti s tímto zdrojem jsou chlapci poučení nejvíce o pohlavním styku a sexuálních úchylnkách. Na třetím místě v počtu informací se umístili kamarádi a spolužáci (13,9 %), kteří informují o homosexualitě, sexuálních úchylnkách a přidávají poučení o pohlavním styku.

Na čtvrtém místě figuruje u chlapců zdroj informací knihy a časopisy (11 %). Zde nejvíce chlapci nachází odpovědi na anatomii pohlavního ústrojí, pohlavní styk, homosexualitu a sexuální úchylnky. Až teprve poté se objevuje jako zdroj informací matka se ziskem pouhých 10,8 % z celkového součtu všech informací a také otec (7,2 %). Chlapce nejméně ovlivňuje sourozenec (4,5 %). V rodinném prostředí dochází k předávání informací o těhotenství a porodu, pohlavním styku, pohlavních nemocech, antikoncepci.

2.4.2.2.2 Vyhodnocení části B)

Druhá část dotazníku pro žáky se orientuje na zjištění atmosféry při výuce sexuální (rodinné) výchovy. Část B) v dotazníku zahrnovala 10 uzavřených otázek. Každý žák vybíral jednu ze dvou možností.

Tabulka č. 6. Přehled odpovědí na otázku č. 1: *Mám možnost v hodinách sexuální výchovy klást otázky?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	56	94,9	49	92,5	55	90,2	160	92,5
Ne	3	5,1	4	7,5	6	9,8	13	7,5

Většina žáků 7., 8. a 9. tříd se v této otázce shodla, že v hodinách sexuální výchovy má možnost klást otázky. V 7. třídě na tuto otázku kladně odpovědělo dokonce 94,9 % žáků.

I v ostatních třídách se hodnoty kladných odpovědí pohybují nad 90 % a činí tak významný rozdíl mezi odpovědi ano a ne. Celkově žáci 2. stupně základních škol mají možnost klást otázky v 92,5 %, v 7,5 % jsou žáci názoru, že tuto možnost nemají.

Tabulka č. 7. Přehled odpovědí na otázku č. 2: *Mohu převzít aktivitu a vyjádřit svá stanoviska?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	20	33,9	31	58,5	46	75,4	97	56,1
Ne	39	66,1	22	41,5	15	24,6	76	43,9

Tato otázka navazovala na otázku první, zda žáci mohou v hodinách převzít aktivitu a vyjádřit svá stanoviska, názory. Výsledky však nejsou již tak jednoznačné jako v první otázce.

V 7. třídě se žáci vyjádřili, že převzít aktivitu a vyjádřit svá stanoviska nemohou. Pro tuto možnost se vyslovalo 66,1 % žáků, ostatní žáci si myslí, že převzít aktivitu mohou. V 8. třídě kladnou odpověď označilo 58,5 % žáků a zápornou odpověď 41,5 %. V 9. třídách převažuje u žáků v 75,4 % názor, že aktivitu mohou převzít, ve 24,6 % nikoliv.

Tabulka ukazuje, že míra převzetí aktivity v hodinách i vyjádření stanovisek v jednotlivých zastoupených ročnících úměrně stoupá s věkem: v 7. třídě se pohybuje na nejnižších

hodnotách, v 9. třídě jsou naopak hodnoty nejvyšší. Celkově se žáci všech tříd vyslovili, že v 56,1 % mohou převzít aktivitu a vyjádřit svá stanoviska. 43,9 % žáků se domnívá, že převzít aktivitu nemůže.

Tabulka č. 8. Přehled odpovědí na otázku č. 3: *Projevuje učitel(ka) zájem o naše problémy, pocity, názory?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	48	81,4	46	86,8	51	83,6	145	83,8
Ne	11	18,6	7	13,2	10	16,4	28	16,2

Ve 3. otázce jsme se žáků ptali, zda jejich učitel nebo učitelka projevuje zájem o jejich problémy, pocity, názory. Kladně se vyjádřilo více než 80 % žáků ve všech dotazovaných třídách. V 7. třídě označilo odpověď ano 81,4 % žáků, v 8. třídě to bylo dokonce 86,8 % žáků a v 9. třídě 83,6 % žáků. Celkově 83,8 % žáků má pocit, že učitel či učitelka projevuje zájem o jejich problémy, pocity a názory, 16,2 % žáků je opačného názoru.

Tabulka č. 9. Přehled odpovědí na otázku č. 4: *Mohu požádat učitele (učitelku) o radu při řešení svého sexuálního nebo rodinného problému?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	25	42,4	38	71,7	42	68,9	105	60,7
Ne	34	57,6	15	28,3	19	31,1	68	39,3

V 7. třídách nemůže 57,6 % žáků požádat učitele nebo učitelku o radu při řešení jejich sexuálního nebo rodinného problému. 42,4 % žáků je toho názoru, že o radu učitele požádat může. V 8. třídě má odpověď ano - mohu požádat učitele či učitelku o radu, již mnohem větší procentuální zastoupení. Tuto odpověď označilo 71,7 % dotazovaných žáků. Záporně se vyslovilo 28,3 % žáků 8. třídy. V 9. třídě také převažuje u žáků názor, a to z 68,9 %, že mohou požádat učitele či učitelku o radu při řešení sexuálního nebo rodinného problému, procentuální hodnoty však již opět mírně klesly. 31,1 % žáků tohoto ročníků se vyjádřilo, že o radu požádat nemohou nebo možná ani nechtějí. Celkové výsledky ukazují, že 60,7 % žáků druhého stupně základních škol může požádat učitele o radu a 39 % žáků o radu požádat nemůže nebo i možná z jiných důvodů nechce.

Tabulka č. 10. Přehled odpovědí na otázku č. 5: Mohl (a) bych se svěřit svému učiteli (učitelce) s osobními problémy?

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	39	66,1	37	69,8	31	50,8	107	61,8
Ne	20	33,9	16	30,2	30	49,2	66	38,2

Odpovědi u této otázky ukazují, že žáci vnímají rozdíl mezi tím, požádat učitele (učitelku) o radu (viz otázka č. 4) a možností se učiteli (učitelce) svěřit s osobními problémy. Dokazují to procentuální hodnoty v tabulce, rozdíl je patrný zejména u žáků ze 7. třídy. Svěřit se s osobními problémy by mohlo 66,1 % žáků. Opačného názoru je 33,9 % žáků 7. třídy. V 8. třídě kladnou odpověď označilo 69,8 % žáků a zápornou 30,2 %. V 9. třídě jsou výsledky velmi vyrovnané, obě odpovědi mají téměř stejné procentuální zastoupení. Celkově žáci v 61,8 % vyjadřují svému učiteli (učitelce) důvěru, 38,2 % žáků by se učiteli (učitelce) nemohlo svěřit s osobními problémy.

Tabulka č. 11. Přehled odpovědí na otázku č. 6: Svěřil (a) jsem se učiteli (učitelce), ale došlo ke zneužití důvěry?

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	2	3,4	5	9,4	3	4,9	10	5,8
Ne	57	96,6	48	90,6	58	95,1	163	94,2

Odpovědi u této otázky měly naznačit, zda mezi důvody, proč se někteří žáci nechtějí nebo nemohou svěřit učiteli (učitelce) s osobními problémy, není zneužití důvěry ze strany jejich učitele (učitelky). Tabulka názorně ukazuje, že ke zneužití důvěry opravdu došlo, ale jen minimálně a jen v několika konkrétních případech. Na zneužití důvěry poukazuje 3,4 % žáků 7. třídy, 9,4 % žáků 8. třídy a 4,9 % žáků 9. třídy. Celkově žáci všech tříd označili v 94,2 %, že ke zneužití důvěry nedošlo, a že důvody, proč se někteří žáci nemohou svěřit učiteli (učitelce) jsou patrně jiné. Ke zneužití důvěry došlo v 5,8 %.

Tabulka č. 12. Přehled odpovědí na otázku č. 7: *Dozvěděl(a) jsem se informací, se kterou jsem se ještě nesetkal (a)?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	33	56	35	66	40	65,6	108	62,4
Ne	26	44	18	34	21	34,4	65	37,6

Žáci získávají informace z různých zdrojů, ne vždy však jsou tyto informace kompletní nebo dokonce pravdivé. Obsah hodin sexuální výchovy na základní škole by měl vyplňovat tyto mezery a dotvářet tak celkový všeobecný rozhled žáků v této tématice. Jedině když mají žáci informace úplné a kompletní, mohou si vytvářet svůj názor a zaujmout své stanovisko. Tabulka ukazuje, že vyučování sexuální výchovy na základní škole má v tomto směru opravdu smysl. 56 % žáků 7. třídy, 66 % žáků 8. třídy a 65,6 % žáků 9. třídy potvrzuje, že se při vyučování dozvěděli informaci, se kterou se ještě nesetkali. Novou informaci se nedozvědělo 26 % žáků 7. třídy, 34 % žáků 8. třídy a 34,4 % 9. třídy. Celkově se 62,4 % žáků všech dotazovaných tříd základních škol kloní k názoru, že se dozvěděli informaci, se kterou se ještě nesetkali. Lze říci, že 37,6 % žáků si myslí, že se během vyučování sexuální výchovy nedozvěděli nic nového a orientují se v této oblasti.

Tabulka č. 13. Přehled odpovědí na otázku č. 8: *Nacvičovali jsme modelové situace, které se mi již v mém životě hodily?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	9	15,3	16	30,2	8	13,1	33	19,1
Ne	50	84,7	37	69,8	53	86,9	140	80,9

Výsledky u této otázky názorně ukazují, že i když se žáci dozívají v rámci hodin sexuální výchovy s informacemi, se kterými se ještě nesetkali, nenacvičují modelové situace, které by se jim v životě již hodily. Tuto otázku považujeme za velmi důležitou, neboť v ní spatřujeme jeden ze smyslů, proč je sexuální výchova zařazena do vyučování na základních školách.

Pouhých 15,3 % žáků 7. třídy uvádí, že nacvik modelových situací jim byl již užitečný. Procentuální zastoupení kladných odpovědí je ještě nižší u žáků 9. třídy, a to jenom 13,1 %. Nejvíce žáků, které tyto modelové situace nacvičovali, je v 8. třídě. Potvrdilo to 30,2 % žáků.

Celkově tedy 80,9 % žáků všech tříd má dojem, že nenacvičovalo takové modelové situace, které by se jim v životě již hodily. Rozbor této otázky dává důvod k zamyšlení nad směrem, kterým by se měla sexuální výchova na základní škole ubírat.

Tabulka č. 14. Přehled odpovědí na otázku č. 9: *Využívá učitel(ka) v hodinách různé pomůcky (knihy, hračky, filmy, jiné)?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	40	67,8	32	60,4	24	39,3	96	55,5
Ne	19	32,2	21	39,6	37	60,7	77	44,5

Kladně se vyjádřili žáci 7. a 8. třídy. V 7. třídě 67,8 % žáků využívá učitel(ka) v hodinách různé pomůcky. 32,2 % žáků označilo zápornou odpověď. V 8. třídě se využívají při výuce různé pomůcky v 60,4 %, ve 39,6 % se využívají. Žáci v 9. třídě se domnívají, že učitel(ka) nevyužívá nebo užívá, ale v nedostatečné míře, v hodinách různé pomůcky. Uvedlo to tak 60,7 % žáků, ostatní žáci – 39,3 %, jsou spokojeni s využíváním pomůcek v hodinách. Celkové výsledky ve třídách vykazují poměrnou vyrovnanost, 55,5 % a 44,5 % ve prospěch využívání pomůcek.

Tabulka č. 15. Přehled odpovědí na otázku č. 10: *Má učitel(ka) zábrany mluvit s námi o sexu, stydí se?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	13	22	9	17	10	16,4	32	18,5
Ne	46	78	44	83	51	83,6	141	81,5

Z tabulky vyplývá, že většina žáků nemá pocit, že by jejich učitel(ka) měl(a) zábrany mluvit o sexu nebo by se styděl (a), a to ani ve vyšším ročníku. V 7. třídě si 78 % žáků myslí, že učitel(ka) nemá zábrany mluvit s žáky o sexu ani se nestydí. Zápornou možnost označilo pouze 22 %. Výsledky v 8. a 9. třídě jsou velmi podobné. Žáci se shodují v 83 %, respektive v 83,6 %, že učitel či učitelka se nestydí a tudíž nemá zábrany mluvit o sexu. Ano odpovědělo na tuto otázku pouze 17 % žáků v 8. třídě a 16,4 % žáků v 9. třídě. Celkově 81,5 % žáků se vyjádřilo záporně, 18,5 % kladně.

2.4.2.2.3 Vyhodnocení části C)

Třetí část dotazníku pro žáky se zaměřuje na poznatky získané ve výuce sexuální výchovy. Zda se žáci dozvěděli či nedozvěděli důležité informace vztahující se k sexuální výchově.

Tato část dotazníku zahrnovala opět 10 uzavřených otázek. Tentokrát každý žák vybíral jednu ze tří možností.

Tabulka č. 16. Přehled odpovědí na otázku č. 1: *Dozvěděl(a) jsem se, že jsem to já, kdo je odpovědný (á) za to, co svému partnerovi dovolím v oblasti sexu?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	36	61	32	60,4	43	70,5	111	64,2
Ne	5	8,5	9	17	10	16,4	24	13,9
Nevím	18	30,5	12	22,6	8	13,1	38	21,9

V 7. třídě 61 % respondentů odpovědělo, že se v rámci školní výuky sexuální výchovy dozvědělo, že jsou to oni, kdo jsou odpovědní za to, co svému partnerovi dovolí v oblasti sexu. 8,5 % žáků 7. třídy označilo odpověď ne, že se tuto informaci nedozvědělo. Celých 30,5 % respondentů nedokázalo na tuto otázku odpovědět. V 8. třídě jsou výsledky podobné. Na otázku odpovědělo 60,4 % žáků ano, 17 % žáků odpovědělo ne. 22,6 % žáků 8. třídy volilo možnost nevím. U žáků v 9. třídě převládá názor, že se při sexuální výchově dozvěděli, že jsou to oni, kdo jsou odpovědní za to, co svému partnerovi dovolí v oblasti sexu. Tuto odpověď označilo 70,5 % respondentů. S touto informací se nesetkalo 16,4 %. Odpovědi si není jisto 13,1 % žáků 9. třídy. Celkové výsledky poukazují na to, že se žáci v 64,2 % dozvěděli o své odpovědnosti za to, co svému partnerovi dovolí v oblasti sexu. Tito žáci vědí, že mají právo odmítnout nechtěné nebo nepříjemné dotyky. Naopak 13,9 % žáků všech tříd se tuto informaci nedozvědělo a 21,9 % žáků nedokázalo na tuto otázku odpovědět.

Tabulka č. 17. Přehled odpovědí na otázku č. 2: *Dozvěděl(a) jsem se, že v mém věku se láska neprokazuje sexem?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	35	59,3	35	66,1	22	36,1	92	53,2
Ne	11	18,7	13	24,5	18	29,5	42	24,3

Nevím	13	22	5	9,4	21	34,4	39	22,5
--------------	----	----	---	-----	----	------	----	------

Otázka č. 2 se žáků ptala, zda se v rámci školní výuky dozvěděli, že se v jejich věku láska neprokazuje sexem. Nepřímo zjišťovala, zda žáci stojí více o sex než o lásku. V dnešní době, kdy mnoho dětí vyrůstá v nefunkční nebo neúplné rodině, může hledat

jistotu, přátelství a lásku za každou cenu. 59,3 % žáků v 7. třídě se dozvědělo, že se v jejich věku láska neprokazuje sexem, 18,7 % žáků se s touto informací ve škole nesetkalo a 22 % žáků nevědělo. V 8. třídě se kladně vyjádřilo 66,1 % žáků, záporně 24,5 % žáků a odpověď nevím označilo 9,4 %. V 9. třídě jsou výsledky nejméně jasné. 36,1 % žáků se s touto informací setkalo, 29,5 % žáků uvádí, že nikoliv. 34,4 % žáků v 9. třídě označilo možnost nevím. Celkově více než polovina (53,2 %) žáků ve všech třídách se dozvěděla, že se láska v jejich věku neprokazuje sexem. Tuto informaci se nedozvědělo 24,3 % všech žáků a 22,5 % žáků využilo možnosti odpovědět nevím.

Tabulka č. 18. Přehled odpovědí na otázku č. 3: Dozvěděl(a) jsem se, že je-li mi méně než 15 let a připustím sex se starším partnerem, on může být odsouzen do vězení?

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	52	88,1	43	81,1	53	86,9	148	85,5
Ne	3	5,1	3	5,7	8	13,1	14	8,1
Nevím	4	6,8	7	13,2	0	0	11	6,4

V České republice je hranice věku pro sexuální styk stanovena na 15 let. Kdo vykoná soulož s osobou mladším patnácti let nebo kdo ji jiným způsobem pohlavně zneužije, dopouští se trestného činu pohlavního zneužití a bude potrestán odnětím svobody. Dozvěděli se tuto informaci i žáci 7., 8. a 9. tříd? To zkoumala otázka č. 3. Všichni respondenti se v souladu s tabulkou č. 18 takřka shodují v tom, že se dozvěděli, že je-li jim méně než 15 let a připustí sex se starším partnerem, on může být odsouzen do vězení. V 7. třídě tuto možnost zvolilo 88,1 %, v 8. třídě to bylo 81,1 % a v 9. třídě 86,9 %. Rozdíl mezi třídami je pouze 5,8 %. Celkově se kladně vyjádřilo 85,5 % žáků všech tříd, 8,1 % žáků odpovědělo ne, a odpovědi nevím využilo 6,4 % všech žáků.

Tabulka č. 19. Přehled odpovědí na otázku č. 4: *Dozvěděl(a) jsem se, že mám právo rozhodnout se, kdy a zda budu mít děti?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	46	78	39	73,6	50	82	135	78
Ne	10	17	8	15,1	9	14,8	27	15,6
Nevím	3	5	6	11,3	2	3,2	11	6,4

Je právo každého člověka, rozhodnout se chce, kdy a zda bude mít dítě. 78 % žáků 7. třídy připustilo, že se tuto informaci dozvěděl při výuce sexuální výchovy na základní škole. Záporně se v otázce vyjádřilo 17 % žáků a pouze 5 % žáků nedokázalo odpovědět. V rámci školní výuky bylo v 8. třídě seznámeno s tímto tématem 73,6 % žáků, 15,1 % žáků uvádí, že nebylo a 11,3 % žáků neví. V 9. třídě se dozvěděl o právu rozhodnout se, kdy a zda mít děti celých 82 % žáků. 14,8 % žáků uvedlo, že se o tomto právu nedozvěděl a jen 2 respondenti využili možnosti odpovědět nevím. Celkově 78 % žáků všech tříd uvedlo, že se dozvěděl, že mají právo rozhodnout se, 15,6 % žáků to popřelo a pouze 6,4 % nedokázalo odpovědět.

Tabulka č. 20. Přehled odpovědí na otázku č. 5: *Dozvěděl(a) jsem se, že nikdo mě nyní – ani v dospělosti nesmí k sexu nutit?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	50	84,7	45	84,9	49	80,3	144	83,2
Ne	5	8,5	5	9,4	9	14,8	19	11
Nevím	4	6,8	3	5,7	3	4,9	10	5,8

Téměř všichni respondenti se dle naznačených výsledků se v rámci vyučování sexuální výchovy dozvěděli, že je nikdo nyní - ani v dospělosti - nesmí k sexu nutit. Žáci jsou si vědomi, že nejsou povinni komukoliv prokazovat lásku sexem a nikdo je k tomu nesmí ani nutit. Vyjádřilo se tak 84,7 % žáků 7. tříd, 84,9 % žáků 8. tříd a 80,3 % žáků 9. tříd. V celkovém průměru to činí 83,2 %. S tímto sdělením naopak nepřišlo do kontaktu 8,5 % žáků 7. tříd, 9,4 % žáků 8. tříd a 14,8 % žáků 9. tříd. Celkově tedy 11 % žáků všech tříd.

Tabulka č. 21. Přehled odpovědí na otázku č. 6: *Dozvěděl(a) jsem se, že používat kondom je důležité (zejména s partnerem, kterého příliš neznám)?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	48	81,3	40	75,5	56	91,8	144	83,2
Ne	4	6,8	9	17	5	8,2	18	10,4
Nevím	7	11,9	4	7,5	0	0	11	6,4

Tato otázka zkoumala, zda se žáci dozvěděli, že používat kondom je důležité, a to zejména s partnerem, kterého příliš neznají. Z tabulky č. 1 je patrné, že žáci se v rámci vyučování sexuální výchovy ve škole dozvěděli, že používat kondom je důležité a měli by sebe i partnera chránit před přenosem pohlavní nemoci a nechtěným těhotenstvím. Vědomi jsou si to žáci zvláště 9. tříd, kde se předpokládá, že někteří z nich vstupují nebo již vstoupili do sexuálního života. V 7. třídě 81,3 % žáků ví, že je důležité používat kondom, pouze 6,8 % odpovědělo ne a 11,9 % žáků označilo možnost nevím. V 8. třídě se kladně vyjádřilo 75,5 % žáků, záporně 17 % žáků a 7,5 % žáků odpovědělo nevím. Téměř 92 % žáků 9. tříd bere na vědomí důležitost ochrany při pohlavním styku a pouze 8,2 % žáků není poučeno. Možnost nevím zde neuvedl žádný respondent. Celkové výsledky ukazují, že možnost ano zvolilo 83,2 % všech žáků, možnost ne 10,4 % žáků a možnost nevím 6,4 % žáků všech tříd.

Tabulka č. 22. Přehled odpovědí na otázku č. 7: *Dozvěděl(a) jsem se, že za své tělo nesu hlavní díl odpovědnosti sám/sama?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	47	79,6	46	86,8	47	77	140	80,9
Ne	5	8,5	4	7,5	9	14,8	18	10,4
Nevím	7	11,9	3	5,7	5	8,2	15	8,7

Většina respondentů uvádí, že se dozvěděla, že za své tělo nese hlavní díl odpovědnosti sama. Jak dívky, tak chlapci by měli o své tělo dobře pečovat a vážit si svého zdraví. 79,6 % žáků 7. třídy si je této informace vědoma. Možnost ne označilo 8,5 % žáků a možnosti nevím 11,9 % žáků. V 8. třídě jsou kladné hodnoty nejvyšší, až 86,8 % žáků uvedlo, že se v rámci vyučování dozvědělo, že za své tělo nesou hlavní díl odpovědnosti sami. Popřelo to pouze

7,5 % žáků 8. třídy a 5,7 % žáků označilo možnost nevím. V 9. třídě se s touto informací setkalo při sexuální výchově 77 % žáků, nesetkalo 14,8 % žáků a nevědělo 8,2 %. Celkové výsledky (80,9 %) naznačují, že žáci všech tříd se dozvěděli o této odpovědnosti.

Tabulka č. 23. Přehled odpovědí na otázku č. 8: Informují média (televize, časopisy, literatura, internet) o sexu pravdivě?

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	12	20,3	10	18,9	15	24,6	37	21,4
Ne	19	32,2	14	26,4	24	39,3	57	32,9
Nevím	28	47,5	29	54,7	22	36,1	79	45,7

Všichni víme, že právě média (televize, rozhlas, film, časopisy...) mají na děti a mládež obrovský vliv. Ale vědí žáci, zda je média informují o sexu pravdivě? Tím si právě dle výsledků v tabulce č. 23 není jisto velké procento žáků. O pravdivosti médií je v 7. třídě přesvědčeno 20,3 % žáků. 32,2 % žáků si myslí, že média neinformují pravdivě a 47,5 % žáků neví, zda informace jsou pravdivé či ne. V 8. třídě si 18,9 % žáků myslí, že média informují o sexu pravdivě. Opačného názoru je 26,4 % žáků. Možnost nevím označila více než polovina žáků 8. třídy, a to 54,7 %. Žáci v 9. třídě připustili možnost pravdivých informací o sexu v 24,6 %. O nepravdivosti informací z médií hovoří 39,3 % žáků. Nevím odpovědělo 36,1 % žáků 9. třídy. Téměř polovina (45,7 %) všech žáků, vlastně neví, zda je média informují o sexu pravdivě. Médiím věří 21,4 % žáků a nevěří 32,9 % žáků všech tříd.

Tabulka č. 24. Přehled odpovědí na otázku č. 9: Mám více informací z médií (časopisy, internet, televize) o sexu, než ze školy?

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	28	47,5	29	54,7	33	54,1	90	52
Ne	16	27,1	16	30,2	21	34,4	53	30,6
Nevím	15	25,4	8	15,1	7	11,5	30	17,4

47,5 % žáků 7. třídy má více informací z médií o sexu, než ze školy. 27,1 % žáků si myslí, že více informací o sexu jim poskytuje škola. Možnost nevím označilo 25,4 % žáků 7. třídy.

V 8. třídě je více o sexu z médií informováno 54,7 % žáků, ze školy 30,2 % žáků a 15,1 % žáků odpovědělo na tuto otázku nevím. V 9. třídě je 54,1 % žáků informováno více médii než školou, 34,4 % žáků si myslí opak. 11,5 % žáků nedokázalo odpovědět. V celkových výsledcích je znát mírná převaha odpovědí, že žáci mají více informací o sexu z médií, než ze školy. Pro více informací ze školy se vyslovilo 30,6 % žáků, a 17,4 % žáků nedokázalo odpovědět nebo se rozhodnout.

Tabulka č. 25. Přehled odpovědí na otázku č. 10: *Chlubí se většina mých vrstevníků se sexuálními zkušenostmi před 16. rokem?*

	7. třída		8. třída		9. třída		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ano	22	37,3	29	54,7	36	59	87	50,3
Ne	13	22	9	17	15	24,6	37	21,4
Nevím	24	40,7	15	28,3	10	16,4	49	28,3

To, že sex „už zkusili všichni ve třídě“ jistě není argument. Například i proto, že to nemusí být pravda a vytahují se. Sex ale není jen soulož. Blízkost, cit a intimitu mohou mladiství projevovat líbáním, mazlením, hlazením. Poslední otázka celého dotazníku se žáků ptala, zda se většina jejich vrstevníků chlubí sexuálními zkušenostmi před 16. rokem. V 7. třídě 37,3 % žáků přiznalo, že se většina jejich vrstevníků sexuálními zkušenostmi chlubí. Odpověď ne zvolilo 22 % žáků. Možnost nevím označilo 40,7 % žáků. V 8. třídě 54,7 % žáků uvedlo, že se vrstevníci chlubí sexuálními zkušenostmi, 17 % žáků uvedlo, že se nechlubí. Nevím odpovědělo 28,3 % žáků. V 9. třídě se s vyšším věkem navyšují i procenta žáků, kteří se chlubí sexuálními zkušenostmi. Těmi se chlubí většina vrstevníků podle 59 % žáků.

24,6 % žáků uvádí, že se jejich vrstevníci sexuálními zkušenostmi nechlubí a 16,4 % žáků neví.

Celkově se již 50,3 % žáků všech tříd setkala s tím, že by se jejich vrstevníci chlubili svými sexuálními zkušenostmi. Záporně se vyjádřilo 21,4 % žáků a odpověď nevím označilo celkem 28,3 % žáků.

2.4.3 Dotazník pro učitele

2.4.3.1 Charakteristika výzkumného souboru, způsob výběru

Významnou součástí výzkumu je i dotazník pro učitele. Dotazník zkoumá otevřenost učitelů k výuce sexuální výchovy na základní škole. Výzkum proběhl na stejných základních školách, ve kterých byli osloveni i respondenti z řad žáků, a to ZŠ a MŠ Osečná a ZŠ a MŠ Stráž pod Ralskem. Dotazováni byli všichni učitelé I. a II. stupně základní školy, tedy i ti, kteří sexuální výchovu přímo nevyučují. Rozhodli jsme se z toho důvodu, že na realizaci sexuální výchovy ve škole, v souvislosti s ucelenou koncepcí ochrany a podpory zdraví dle MŠMT, by se měl podílet celý pedagogický tým. Vzhledem k malému počtu respondentů na straně pedagogů, jsme se rozhodli dodatečně oslovit učitele ještě jedné základní školy. Jednalo se o Základní školu při DDŠ Hamr na Jezeře. V této škole je větší procento učitelů – mužů, kteří byli málo zastoupeni v původním výzkumném souboru. Tato škola má svá specifika z důvodů výchovných, ale náš výzkumný soubor nebyl ovlivněn výchovnými problémy žáků. Pracují zde pedagogové se stejným vysokoškolským vzděláním jako na jiných základních školách. Rozdílem této školy oproti dvěma předchozím je menší množství žáků ve třídě (do deseti) a intenzivnější individuální přístup. Nenaplnily se prvotní obavy, že podstatná část učitelů nebude chtít z různých důvodů dotazník vyplňovat. Dotazník odevzdalo 100 % učitelů.

Při administraci dotazníků pro učitele bylo stěžejním faktorem navázání osobního kontaktu s učiteli na vybraných základních školách. Všem pedagogům jsme objasnili účel a obsah dotazníkového šetření. Dotazníky jsme předávali osobně. Poskytli jsme dostatečnou dobu pro jejich řádné vyplnění a dohodli přesný termín další návštěvy, při které by byly dotazníky vráceny zpět. Návratnost dotazníků nebyla původně stoprocentní, proto jsme opětovně všechny učitele kontaktovali a požádali je o jejich odevzdání.

Tabulka č. 26 ukazuje pohlaví a počet respondentů v jednotlivých věkových kategoriích.

Vyhodnoceno bylo celkem 60 dotazníků, na připravené otázky odpovídalo 18 mužů a 42 žen.

Ženy tvoří 70 % výzkumného souboru, muži 30 %.

Tabulka č. 26. Pohlaví a počet respondentů v jednotlivých věkových kategoriích

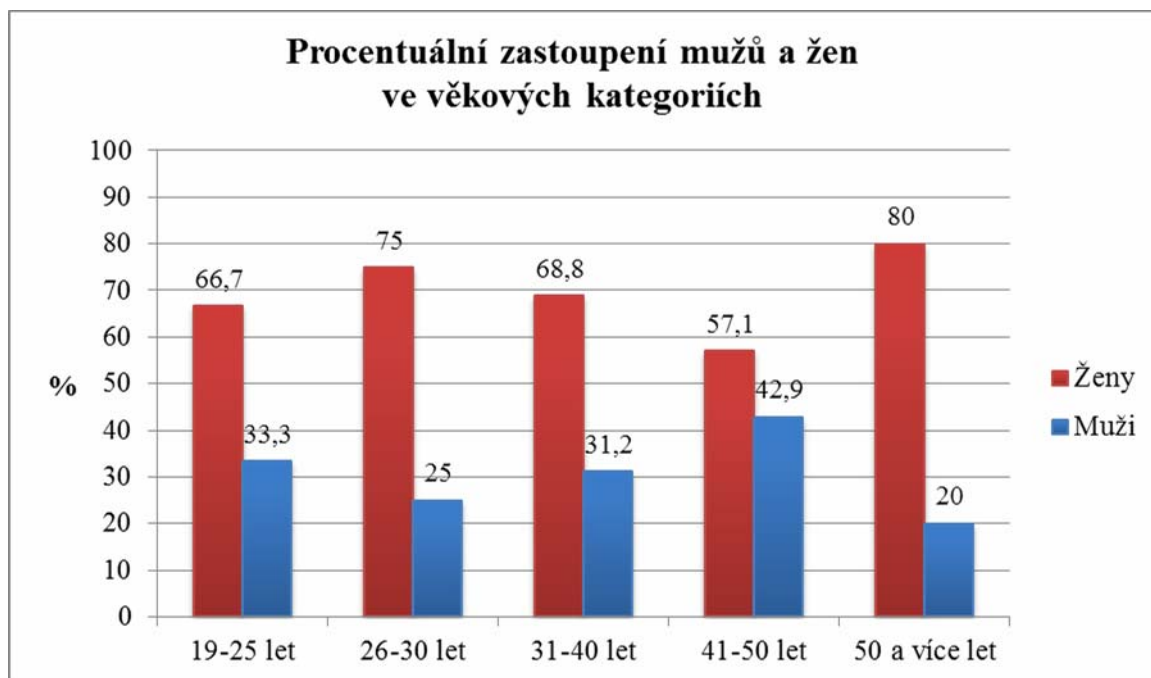
Věková kategorie	19- 25 let		26-30 let		31-40 let		41- 50 let		50 a více let		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ženy	2	66,7	9	75	11	68,8	8	57,1	12	80	42	70

Muži	1	33,3	3	25	5	31,2	6	42,9	3	20	18	30
Celkem	3	100	12	100	16	100	14	100	15	100	60	100
Celkem %	5		20		26,7		23,3		25			

Procentuální zastoupení mužů a žen v jednotlivých věkových kategoriích je znázorněno níže.

Z grafu je patrné, že ve výzkumném souboru převládají ženy.

Graf č. 3. Procentuální zastoupení mužů a žen v jednotlivých věkových kategoriích

Graf č. 4 zobrazuje procentuální zastoupení věkových kategorií ve výzkumném souboru. Nejméně zastoupená je věková kategorie 19-25 let, jedná se pouze o 5 %. Ostatní věkové kategorie jsou zastoupeny rovnoměrně.

Graf č. 4. Procentuální zastoupení věkových kategorií

2.4.3.2 Vyhodnocení dotazníku pro učitele

Jak již bylo zmíněno, nedílnou součástí výzkumu je i dotazník pro učitele, který zkoumá otevřenost učitelů k výuce sexuální výchovy na základní škole. Dotazník obsahoval 10 otázek, na které učitelé odpovídali ano, ne nebo využili jiné možnosti, jak odpovědět na danou otázku a vyjádřili tak vlastní názor.

Tabulka č. 27. Přehled odpovědí na otázku č. 1: *Mám pozitivní zkušenost se sexuální výchovou (je pro žáky přínosem pravdivých informací)?*

	Muži		Ženy		Celkem	
	n	%	n	%	n	%
Ano	13	72,2	23	54,7	36	60
Ne	4	22,2	17	40,5	21	35
Jiná možnost	1	5,6	2	4,8	3	5

Učitelé – muži mají více pozitivních zkušeností se sexuální výchovou, která by pro žáky měla být přínosem pravdivých informací. O pozitivní zkušenosti mluví 72,2 % mužů, 4 muži nemají pozitivní zkušenost se sexuální výchovou. Jeden z mužů využil jiné možnosti a vypověděl: „Kvalitu vyučování sexuální výchovy ovlivňuje její učitel. Pokud ji tedy nevyučuje dobře připravený pedagog, nemá to smysl.“ Výsledky učitelek vypovídají o tom, že ještě mnohem více žen nemá pozitivní zkušenost se sexuální výchovou, jedná se o 40,5 %.

Kladnou odpověď označilo 54,7 % žen. 4,8 % zaujímaly jiné možnosti. Odpovědět jinak se tedy rozhodly dvě ženy. První žena odpověděla, že nemá žádné zkušenosti se sexuální výchovou, a to ani jako žákyně ani jako učitelka. Druhá žena byla zřejmě nepříjemně zaskočena sexuálními zkušenostmi žáků a vypověděla: „Setkala jsem se s většími znalostmi i zkušenostmi dětí, než je zdrávo už v 7. třídě základní školy“. Procentuální hodnocení všech odpovědí ukazuje, že 60 % učitelů má pozitivní zkušenost se sexuální výchovou a 35 % učitelů tuto zkušenost nemá. 5 % učitelů ve své odpovědi na otázku využilo jiné možnosti.

Tabulka č. 28. Přehled odpovědí na otázku č. 2: *Orientuji se v právních normách v oblasti sexuální a reprodukční?*

	Muži		Ženy		Celkem	
	n	%	n	%	n	%
Ano	13	72,2	21	50	34	56,7
Ne	4	22,2	16	38,1	20	33,3
Jiná možnost	1	5,6	5	11,9	6	10

Učitel by měl být dostatečně odborně vybavený a znát příslušnou legislativu, vzhledem k závažnosti i citlivosti problematiky sexuální výchovy. Učitel je také často pomocníkem při řešení problémů a měl by se tak dobře orientovat, aby mohl poskytnout adekvátní radu. V právních normách v oblasti sexuální a reprodukční se orientuje 72,2 % mužů a 50 % žen. Právní normy neovládá 22,2 % mužů a 38,1 % žen. 5,6 % odpovědí mužů a 11,9 % odpovědí žen zaujímaly jiné možnosti. Všichni téměř shodně dodávají, že se orientují pouze v základních právních normách. Z celkového počtu 60 učitelů se tedy 56,7 % učitelů orientuje v právních normách. Neznalost právních norem připouští 33,3 % učitelů a 10 % učitelů poukazuje pouze na znalost základních právních norem.

Tabulka č. 29. Přehled odpovědí na otázku č. 3: *Dokáži vytvořit příznivou atmosféru ve třídě v hodině sexuální (rodinné) výchovy?*

	Muži		Ženy		Celkem	
	n	%	n	%	n	%
Ano	12	66,7	22	52,4	34	56,7
Ne	4	22,2	17	40,5	21	35
Jiná možnost	2	11,1	3	7,1	5	8,3

Příznivou atmosféru ve třídě v hodině sexuální (rodinné) výchovy dokáže dle svých slov vytvořit 66,7 % mužů. 22,2 % mužů nedokáže vytvořit příznivou atmosféru a 11,1 % mužů využilo jiné možnosti. Zde jsou muži toho názoru, že ne v každé hodině se podaří vytvořit příznivou atmosféru. Ženy jsou v tomto ohledu ještě o něco málo skeptičtější. 52,4 % žen si myslí, že dokáže vytvořit příznivou atmosféru ve třídě. Příznivou atmosféru nedokáže vytvořit 40,5 % žen. Ostatní ženy zaujaly jiný názor. Jedna žena neví, ale nezatajuje poznatky ze sexuální výchovy v ostatních předmětech. Další dvě ženy nedokáží samy posoudit, nakolik jsou schopny vytvořit příznivou atmosféru. Celkově 56,7 % učitelů označilo kladnou odpověď, záporně se vyjádřilo 35 % všech dotazovaných učitelů.

Tabulka č. 30. Přehled odpovědí na otázku č. 4: *Svěřují se mi žáci?*

	Muži		Ženy		Celkem	
	n	%	n	%	n	%
Ano	14	77,8	31	73,8	45	75
Ne	4	22,2	9	21,4	13	21,7
Jiná možnost	0	0	2	4,8	2	3,3

Z výše uvedeného vyplývá, že většina žáků má ke svým učitelům důvěru. 77,8 % mužů odpovědělo, že se jim žáci svěřují. 22,2 % mužů se žáci nesvěřují. Ani jeden z mužů nevyužil jiné možnosti. Důvěře žáků se těší 73,8 % žen. 21,4 % žen přiznalo, že se jim žáci nesvěřují. Dvě ženy využily jiné možnosti. Jedna žena vypověděla, že ano, ale svěřit se jí dokáží jen někteří žáci. Druhá žena sdělila, že jí žáci připadají rozpačití v intimních otázkách a nepřipadá jí, že by byla vhodnou osobou, které by se rády děti svěřovaly.

Tabulka č. 31. Přehled odpovědí na otázku č. 5: *Dělá mi potíže při výuce improvizovat?*

	Muži		Ženy		Celkem	
	n	%	n	%	n	%
Ano	14	77,8	16	38,1	30	50
Ne	4	22,2	23	54,8	27	45
Jiná možnost	0	0	3	7,1	3	5

Z tabulky je patrné, že ženám se více daří v improvizaci při výuce. Potíže s improvizací připouští 38,1 % žen a až 77,8 % mužů. Pouze 22,2 % mužů nedělá potíže improvizovat.

54,8 % žen nemá potíže s improvizací při výuce. 7,1 % odpovědí žen patřilo jiné možnosti.

Jedna žena je někdy překvapena otázkami žáků na tělo a je jí nepříjemné odpovědět. Další žena mluví o tom, že pokud využije improvizace, je těžké pak žáky zaujmout učivem v hodině. Třetí žena je toho názoru, že někdy je improvizace nutná, jelikož žáci zavedou situaci a dialog jiným směrem, než byla připravená hodina. Celkové výsledky napovídají, že až polovina všech učitelů má problémy s improvizací při výuce.

Tabulka č. 32. Přehled odpovědí na otázku č. 6: *Využívám a uplatňuji didaktické prostředky při výuce?*

	Muži		Ženy		Celkem	
	n	%	n	%	n	%
Ano	11	61,1	24	57,1	35	58,3
Ne	6	33,3	18	42,9	24	40
Jiná možnost	1	5,6	0	0	1	1,7

61,1 % mužů využívá a uplatňuje didaktické prostředky při výuce. 33,3 % mužů didaktické prostředky nevyužívá. Proč? Odpovědí může být i názor respondenta, který využil jiné možnosti: „Na škole chybí vhodné pomůcky do hodin. Na násadu od koštyte prezervativ navlékat nebudu.“ 57,1 % žen využívá a uplatňuje didaktické prostředky při výuce, 42,9 % žen prostředky nevyužívá. Celkově se ukazuje, že učitelé didaktické prostředky využívají, ale v menší míře. Potvrzuje to 58,3 % učitelů. 40 % učitelů pak pomůcky z různých důvodů v hodinách nevyužívá.

Tabulka č. 33. Přehled odpovědí na otázku č. 7: *Umím využívat specifické formy a hry při sexuální (rodinné) výchově?*

	Muži		Ženy		Celkem	
	n	%	n	%	n	%
Ano	9	50	18	42,8	27	45
Ne	8	44,4	23	54,8	31	51,7
Jiná možnost	1	5,6	1	2,4	2	3,3

Výsledky jsou velmi vyrovnané. Přesně polovina respondentů mužského pohlaví uvedla, že umí využívat specifické formy a hry při sexuální (rodinné) výchově. 44,4 % mužů neumí

využívat specifické formy a hry při sexuální výchově. Jeden respondent vyjádřil názor: „Nerad využívám formy her, protože se děti rozjedou a dělají si z toho blázny. Naznačují kopulační pohyby, zvláště v 9. třídě.“ 42,8 % žen sdělilo, že umí využívat různých forem a her při výuce, 54,8 % žen nikoliv. Jiné možnosti využila jedna respondentka a odpověděla, že hodina je pak neuspořádaná, hlučná a kázeň žáků lze těžko zvládat. Je jasné, že pouhé informace, i když jsou podané kvalifikovaným a odborně připraveným učitelem, nemohou stačit. Výuka by měla být obohacována o modelové situace, hry a další formy výuky. Bohužel u učitelů převládá v 51,7 % názor, že neumí vhodně využívat specifické formy a hry při výuce sexuální výchovy. 45 % učitelů se vyjádřilo kladně.

Tabulka č. 34. Přehled odpovědí na otázku č. 8: *Využívám v hodinách své zkušenosti z role rodičů?*

	Muži		Ženy		Celkem	
	n	%	n	%	n	%
Ano	9	50	30	71,4	39	65
Ne	7	38,9	10	23,8	17	28,3
Jiná možnost	2	11,1	2	4,8	4	6,7

V otázce č. 8 jsme se respondentů ptali, zda využívají v hodinách své zkušenosti z role rodičů. Výsledky a odpovědi respondentů naznačují, že ti učitelé, kteří již rodiči jsou, své zkušenosti této role plně využívají. 71,4 % žen to potvrzuje. 23,8 % žen nevyužívá svých zkušeností z role rodičů. Mezi důvody, které by vysvětlovaly, proč nevyužívají zkušeností z role rodičů, mohou být ty, které byly uvedeny v jiné možnosti. Zde respondentky uváděly, že nejsou ještě matkou nebo mají malé dítě a neví ještě přesně, jaké zkušenosti je čekají. Zkušenosti z role rodičů využívá i 50 % mužů, 38,9 % mužů nevyužívá zkušeností. Důvody budou pravděpodobně stejné jako u žen, jedná se zatím o mladé a bezdětné muže.

Tabulka č. 35. Přehled odpovědí na otázku č. 9: *Stydím se často před žáky?*

	Muži		Ženy		Celkem	
	n	%	n	%	n	%
Ano	4	22,2	12	28,6	16	26,7
Ne	13	72,2	29	69	42	70
Jiná možnost	1	5,6	1	2,4	2	3,3

V rámci vyučování sexuální výchovy ve škole se učitelé nevyhnou intimním tématům nebo osobním otázkám. Stydí se? Z tabulky je zřejmé, že většina učitelů (70 %) se nestydí.

Nestydí se 72,2 % mužů a 69 % žen. Stud přiznává 22,2 % mužů a 28,6 % žen. Dva respondenti využili jiné možnosti. Respondent mužského pohlaví napsal: „Nestydím se, ale nemám rád otázky ohledně menstruačního cyklu.“ Respondentka sdělila, že nemá ráda přímé otázky ohledně pohlavního styku.

Tabulka č. 36. Přehled odpovědí na otázku č. 10: *Vyhýbám se raději sexuální výchově?*

	Muži		Ženy		Celkem	
	n	%	n	%	n	%
Ano	12	66,7	8	19	20	33,3
Ne	5	27,7	32	76,2	37	61,7
Jiná možnost	1	5,6	2	4,8	3	5

Významným aspektem efektivní a kvalitní sexuální výchovy je osobnost učitele. Poslední otázka zjišťovala, jestli se učitelé raději sexuální výchově nevyhýbají. Zajímavé je, že většina oslovených respondentů mužského pohlaví se sexuální výchově opravdu raději vyhýbá. Jedná se o 66,7 % mužů. 27,7 % mužů pak uvedlo, že se sexuální výchově nevyhýbá. Jeden muž využil jiné možnosti a vyjádřil se, že v dnešní době nemá na výběr, které hodiny bude učit. Hodinu tak odučí dle osnov a požadavků ŠVP. 76,2 % respondentek ženského pohlaví označila odpověď ne, nevyhýbám se sexuální výchově. Vyhýbá se jí naopak 19 % respondentek. Dvě ženy vyjádřily svůj názor v jiné možnosti. Jedna žena sexuální výchovu nepovažuje za plnohodnotnou hodinu, sexuální výchova by měla, dle jejího názoru, zůstat v rukou rodičů, do školy úplně nepatří. Dodává také, že dnešní mládež se díky mediím chová až příliš otevřeně a vysmívá se dobře míněným radám. Druhá žena k otázce dodala: „Dobírám při svém úvazku hodiny občanské výchovy, do kterých jsou zařazena témata sexuální výchovy. Tyto hodiny mi nevyhovují, jsem si vědoma toho, že neumím žáky zaujmout takovým způsobem, aby výuka měla patřičnou úroveň.“ Celkově se sexuální výchově nevyhýbá 61,7 % všech dotazovaných učitelů.

2.5 Shrnutí

Vyhodnocení stanovených hypotéz

První okruh hypotéz se vztahoval k postojům a názorům žáků na výuku sexuální výchovy.

Hypotéza, že většina žáků 7., 8. a 9. tříd získává nejvíce informací o tématech z oblastí sexuálního dospívání v rámci školní výuky, se potvrdila. Prokázaly to výsledky mého dotazníkového šetření v části A). Dívky a chlapci sice čerpají informace z různých zdrojů, nejvíce informací a poučení obě pohlaví získávají právě v rámci školní výuky. U dívek poučení a informace získané ze školní výuky zahrnují 25,2 % informací získaných ze všech zdrojů informací, u chlapců je to 24,7 %. Můj výzkum ukázal, že škola zprostředkovává žákům dostatek informací. Je nyní na škole a školském zařízení, aby tyto informace byly kvalitní a nezkreslené. Neplatí skutečnost, že škola v tomto ohledu nehraje významnější roli.

První hypotéza úzce souvisí s hypotézou číslo 2, která tvrdí, že dívky více než chlapci čerpají odpovědi na otázky z oblasti sexuality u matky. I tato hypotéza byla potvrzena. Matka je pro dívky druhým největším zdrojem informací. U chlapců figuruje matka jako zdroj informací až na 5. místě. Chlapce tak mnohem více ovlivňují jiné zdroje informací, jako například televize, film a internet, významnými zdroji jsou i kamarádi a spolužáci, knihy a časopisy. Zajímavé je, že úloha otce jako poradce při sexuální výchově je opravdu minimální. Vzhledem ke společenským a sexuálním tlakům, kterým dospívající dnes čelí, je nezbytná jasná a otevřená komunikace v celé rodině. Nelze sázet na to, že děti už vše ví od kamarádů či z médií. Je nutné si uvědomit, že ne všechny zdroje informací jsou také spolehlivé zdroje informací. To potvrzují i samotní respondenti v otázce č. 8, kdy byli dotazováni, zda média (televize, časopisy, internet) informují pravdivě. Celých 45,7 % žáků ze všech dotazovaných tříd na vybraných základních školách reagovalo odpovědí nevím a 32,9 % žáků odpovědělo, že média informují nepravdivě. Není tedy možné podceňovat význam sexuální výchovy v rámci školní výuky. Celých 62 % všech dotazovaných žáků se vyjádřilo, že se během výuky sexuální výchovy dozvědělo informaci, se kterou se ještě předtím nikdy nesetkalo. Podobným výzkumem o zdrojích informací se v letech 1993 až 1998 zabýval i Weiss, Zvěřina (2001 s. 126); ptali se na hlavní zdroje informací o sexualitě. Oproti našemu výzkumu, kde má nezastupitelnou roli školní výchova, vycházel v tomto výzkumném souboru jako hlavní a převažující zdroj vrstevníci. V roce 2000 vyhodnotila svůj výzkumný soubor Kubrichtová L. (2001). Zde také převládají získané informace o sexualitě od kamarádů, na druhém místě je potom rodina. Mám za to, že výuka a postoje učitelů k sexuální výchově se zlepšily. Pedagogové mají více možností dalšího vzdělávání v aktuálních otázkách ohledně sexuální výchovy, mají možnosti a prostředky činit sexuální výchovu v hodinách zajímavější a tím mohou být ovlivněny výsledky našeho výzkumného souboru.

Výsledky dotazníkového šetření potvrdily také mojí třetí hypotézu, která tvrdila, že většina žáků má důvěru ve svého učitele. 61,8 % žáků ze všech 7., 8. a 9. tříd potvrdilo, že by se mohlo svěřit svému učiteli nebo učitelce s osobními problémy. O radu při řešení svého sexuálního či rodinného problému by mohlo požádat učitele 60,7 % žáků. Výsledky výzkumu nenaznačují, že by důvodem, proč ostatní žáci nepožádají učitele o radu nebo se jim nesvěří s osobními problémy, bylo „zneužití důvěry“. Tabulka č. 11 znázorňuje, že k tomuto zneužití opravdu došlo, ale jen minimálně. Poukazuje na to 5,8 % žáků ze všech tříd. Tato hypotéza je podpořena i ze strany učitelů, kteří v 75 % odpověděli, že se jim žáci svěřují a těší se jejich důvěře. Podle učitelů se dokáží se svými problémy svěřit jen někteří žáci. Svojí roli v důvěře jistě hraje i osobnost učitele.

Nepotvrdila se čtvrtá hypotéza, která tvrdila, že čím jsou děti starší, tím více nacvičují modelové situace, které by jim v životě již hodily. Tato hypotéza nebyla potvrzena ani z části, neboť 80,9 % žáků tyto situace nenacvičuje vůbec. Ukazuje se tedy, že přestože se žáci dozvídají v rámci hodin sexuální výchovy informace, se kterými se ještě nesetkali, nenacvičují modelové situace, které by se jim v životě již hodily. Tuto nepotvrzenou hypotézu považuji za velmi významnou skutečnost, neboť v ní spatřuji jeden ze smyslů, proč je sexuální výchova zařazena do vyučování na základních školách. Pokládám za důležité, aby žáci získávali nejen dostatek kvalitních informací, ale ještě důležitější je to, aby přijali vhodné postoje a vzory. Je tedy možné, že v současnosti škola nenabízí žákům sexuální výchovu v pravém slova smyslu, ale spíše jakousi osvětu v oblasti sexuálních témat. Tuto možnost podporují také sami učitelé, kteří v 51,7 % neumí využívat specifické formy a hry při výuce sexuální (rodinné) výchovy. Někteří učitelé dle svých slov neradi využívají formy her i z důvodů, že si žáci dělají v těchto situacích legraci, naznačují kopulační pohyby, vyučování je neuspořádané, třída hlučná a kázeň žáků lze těžko zvládat. 50 % učitelů také přiznává potíže s improvizací a 40 % učitelů nevyužívá v hodinách didaktické pomůcky a prostředky pro názornější výuku. Zdá se tedy, že učitelé nejsou zcela připraveni nebo nemají požadované schopnosti pro efektivní výuku sexuální výchovy. MŠMT se vydáním Příručky pro učitele základních škol pokusilo sjednotit materiály a témata sexuální výchovy, ale protože byla příručka širokou veřejností velmi diskutována, byla stažena z oficiálních stránek MŠMT. Vzhledem k tomu, že jsou v našich školách osnovy volné, záleží na každé škole, v jakém rozsahu bude sexuální výchovu vyučovat a zařadí ji do svého ŠVP. Navíc ne každý učitel umí učivo se sexuální tematikou správně podat. Situace na školách je tak velmi různorodá. To může být jádrem celého problému.

Druhý okruh hypotéz se věnoval vztahu učitelů k výuce sexuální výchovy. V rámci dotazníkového šetření byla zkoumána otevřenost učitelů k tomuto předmětu.

Pátá hypotéza byla potvrzena. Tvrdila, že většina učitelů má pozitivní zkušenost s výukou sexuální výchovy na základní škole. Procentuální hodnocení všech odpovědí ukazuje, že 60 % učitelů má pozitivní zkušenost se sexuální výchovou a 35 % učitelů tuto zkušenost nemá. Více pozitivních zkušeností se sexuální výchovou pak mají učitelé mužského pohlaví, jedná se o 72,2 % mužů. 40,5 % učitelek přiznalo, že se sexuální výchovou nemá pozitivní zkušenost. Důvod uvedly pouze dvě respondentky. První respondentka nemá vůbec žádné zkušenosti s výukou sexuální výchovy, druhá respondentka byla zřejmě nepříjemně zaskočena sexuálními zkušenostmi žáků.

Poslední, šestá hypotéza, byla vyvrácena. Předpokládala jsem, že učitelé - muži se více než ženy stydí před žáky mluvit o sexuálních tématech. Výsledky mého výzkumu ukazují, že se učitelé před žáky nestydí. Muži se dokonce stydí ještě méně než ženy. Jediné, co by mužům mohlo být nepříjemné, jsou otázky ohledně menstruačního cyklu, jak naznačil jeden z respondentů. V rámci vyučování sexuální výchovy se učitelé nevyhnou intimním tématům nebo osobním otázkám, nestydí se však 72,2 % mužů a 69 % žen, celkově 70 % učitelů.

3 Diskuse

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit a zhodnotit postoje žáků a učitelů k výuce sexuální výchovy na vybraných základních školách. Teoretická část se věnovala otázkám sexuality a snahy o zapojení sexuální výchovy do škol. Praktická část práce byla postavena na kvantitativním výzkumu prostřednictvím dotazníkového šetření.

3.1 Diskuse k teoretické části

Nejskrytějším zločinem proti dětem je sexuální zneužívání. Domnívám se, že děti nejlépe ochráníme před sexuálním zneužíváním tak, že jim pomůžeme, aby se ochránily samy. Musíme vysvětlovat rozdíl mezi vhodnými a nevhodnými dotyky, ujistíme dítě, že jeho tělo je jen jeho a má právo říci NE, pokud je mu něco nepříjemné. Posilujeme v dítěti pocit ovládnutí vlastního těla, sebejistoty, umožníme mu, aby se samo rozhodlo jak se k němu budou chovat dospělí a vrstevníci, včetně rodinných příslušníků. Zdůrazníme dítěti, že žádný dospělý nemá právo dotýkat se dětského penisu nebo vulvy, a ani žádat, aby se v těchto místech dotýkalo jeho. Dítě by mělo mít důvěru v rodiče, nebo ve škole v učitele, aby si mohlo celou situaci uvědomit a otevřeně komunikovat. Musí mít určité znalosti informace, aby vědělo, co je správné a co se už neslučuje s normami společnosti. Tak je možné zasloužit se o ochranu a bezpečnost dítěte. K tomuto získávání nám napomáhá školní sexuální výchova a pokud je vedena školeným pedagogem, v kterého mají žáci důvěru, je to velký vklad do budoucího partnerského života.

Ve zpracování teoretické části jsem se nejvíce potýkala s nedostatkem běžně dostupných materiálů v knihovnách. Některá témata se v knihách objevovala opakovaně, jelikož autor čerpal z dostupných starších zdrojů. Opakují se hlavní jména autorů (Taübner, Janiš, Matějček, Pondělíčková, Mašlová atd.). Proto jsem využila také internetové zdroje, které odpovídaly aktuálním otázkám současné školy.

3.2 Diskuse k praktické části

3.2.1 Statistická váha výzkumu

Při dotazování žáků bylo osloveno 172 osob, což je z hlediska statistiky už solidní počet, který výzkumu při jednoznačných otázkách a pravdivých odpovědích dává dosti přesný

výsledek. Sexuální výchova je však obor, kde vedle sebe stojí dvě poněkud odlišně se chovající skupiny: dívky a chlapci. Náhled dívek a chlapců může být poměrně dramaticky jiný, skupiny jsou okolím tradičně připravovány pro trochu jiné postavení ve společnosti, mají jiné zdroje informací (viz matky jako zdroj informací pro dívky), nesou v sexuálním chování jiný druh rizika. Přesto je i po rozdělení statistického souboru pracováno s dostatečným počtem subjektů (za statisticky vypovídající se obvykle považuje vzorek 20 entit).

U výzkumu učitelů bylo osloveno 60 osob, což je rovněž statisticky dostatečný základ. Ovšem dělení na ženy a muže je tu také významné, překvapivě možná i významnější než u dětí. Po rozdělení nám vzorek mužů klesá ke kritické hranici 20 entit, u žen je číslo statisticky významnější.

Z hlediska sociálního prostředí je dobré, že vzorek respondentů byl získán z jedné spíše velké školy s více dětmi ve třídách a z jedné spíše malé školy s menším počtem dětí ve třídách. Výuka sexuální výchovy i ochota dětí pravdivě odpovídat se může vlivem tohoto faktoru prostředí lišit.

Teoreticky může snad mít vliv na výzkum i velikost obce, kde se škola nachází. Zda jde o anonymní prostředí velkého města nebo naopak o prostředí všeobecné sousedské známosti. Takových možných teoretických faktorů lze ale najít více a nebylo v technických možnostech tohoto výzkumu všechny zkoumat.

3.2.2 Věrohodnost odpovědí

Aby byla zajištěna co nejvyšší věrohodnost odpovědí, byla anketa anonymní a probíhala v (pokud možno) přátelské atmosféře. Tím byly dosaženy vnější podmínky pro upřímné odpovědi (nemusí být vždy objektivně pravdivé, ale odpovědi upřímné jsou jistě blíže pravdě, než neupřímné). Velmi důležitým faktorem je také srozumitelnost otázek pro respondenty. Měli by je chápat všichni stejně, měly by tedy být jednoznačné; takto byly otázky také voleny. A konečně je možné považovat za zásadní schopnost tazatele vyhodnotit správně odpovědi. Jednalo se o poměrně obsáhlý výzkum, ve kterém jsem se pokusila postihnout postoje žáků i učitelů k sexuální výchově. Volba kvantitativního výzkumu, respektive dotazníkového šetření, byla jistě správná. Cílem bylo získat od respondentů názory a fakta na danou problematiku na základě série připravených otázek. Přes veškeré výhody dotazníků je sestavení a správné vyhodnocení dotazníku dost obtížné, obzvláště pokud jej nezpracovává odborník. Uvědomili jsme si to při zpracovávání výsledků výzkumu. Zjistili jsme například,

že v části A v dotazníku určeném pro žáky jsme se ptali na dvě věci zároveň. Vyhodnocování této části pak bylo poměrně náročné a v případném dalším výzkumu už bychom se takovýchto otázek snažili vyvarovat. Také formulace některých otázek nebyla zcela přesná a jednoznačná, a to i přes velmi pečlivou přípravu dotazníků. Autorka shledala jako velmi významným to, že dotazník po dokončení prošel v rámci předvýzkumu dvěma testy. Jednak si ho autorka před rozdělením sama poctivě celý vyplnila, jednak si nechala poskytnout důležitou zpětnou vazbu od malé skupinky testovacích respondentů. Vyvarovala se tak ještě větších chyb.

Za pozornost stojí rozdílné odpovědi učitelů mužů a učitelek žen u otázek týkajících se ochoty sexuální výchovu vyučovat a studu. Větší deklarovaná suverenita mužů nemusí být ve skutečnosti až tak výrazná. K této domněnce nás může vést rozdíl ve způsobu v odpovědi na otázku o právním povědomí. Muži většinou odpověděli, že právo znají, zatímco ženy byly ve svých vyjádřeních výrazně skromnější. Nemáme však žádný rozumný důvod se domnívat, že by se právní vědomí v této věci mělo u žen a mužů lišit. Muži učitelé si možná jenom nechtějí připustit, že by něco ve své profesi neměli zvládat nebo se něčemu chtěli vyhýbat.

Výzkum nedal jasnou odpověď na otázku otevřenosti a připravenosti učitelů k výuce sexuální výchovy na základních školách. Autorka si je vědoma, že s ohledem na velikost výzkumného souboru nelze výsledky výzkumu zobecňovat pro celou populaci. Nicméně výsledky lze použít jako námět pro další a třeba i hlubší výzkumnou činnost. Zajímavý by byl výzkum, který by se zaměřil především na to, proč mají učitelé nepříjemné pocity a nedobré postoje k sexuální výchově. Zde lze zmínit podobný a samozřejmě rozsáhlý pedagogický výzkum Raškové, L.(2008, s. 153-158), kde předmětem byla osobnostní i didaktická připravenost učitelů k sexuální výchově v primární škole. Otázkou bylo, zda jsou učitelé dostatečně odborně připraveni k realizaci sexuální výchovy. Výsledky ukázaly stav nedostatečné připravenosti učitelů k sexuální výchově v oblasti teoretické i didaktické. Přístup učitelů k našemu výzkumu byl poměrně odmítavý, přestože dotazník vyplnili úplně všichni učitelé. Velmi překvapivé byly pro autorku i některé jejich názory k výuce sexuální výchovy. Často se vyjadřovali pohrdavým až negativním postojem k vybranému tématu i autorce samotné.

Oproti těmto faktům respondenti žáci dle Raškové L. (2008, s. 155) *“kladně zhodnotili osobnostní přístup učitelů při sexuální výchově a při posuzování byli podle našeho předpokladu pozitivnější než samotní učitelé, a to bez rozdílu jejich sexové difference.”* Domnívám se, že žáci jsou otevřenější a na výuku lépe připraveni, než jejich učitelé.

4 Závěr

Hlavními preventivními cíli sexuální výchovy jsou pokles počtu nežádoucích otěhotnění, omezení šíření sexuálně přenosných nemocí (včetně AIDS), zamezení zneužívání dětí a snížení sexuální kriminality. Z pozitivních cílů je to hlavně kultivace mezilidských a partnerských vztahů a v neposlední řadě tolerance k sexuálním menšinám. To, z čeho vyplývají mnohé sexuální problémy, je nesprávný postoj k sexualitě a k partnerovi jako sexuálnímu objektu. Dítě a dospívající mladý jedinec potřebují v dnešním složitém světě pomoc sexuální výchovy. Tuto výchovu je z mnoha důvodů nejvhodnější provádět v rodině a ve škole. Rodina a škola zůstávají primárními sociálními skupinami v procesu socializace dítěte, a i přes všechny vzrůstající vlivy dalších činitelů (především médií a nových technologií) jsou faktory, které se zásadně podílejí na formování osobnosti mladého člověka. Výsledky našeho výzkumu poukázaly na důležitost získávání informací z oblasti sexuálního dospívání v rámci školní výuky. Pokud žáci mají informace od rodičů nedostatečné, získají si vědomosti jinde. Poučení jsou dnes téměř všichni, jak vyplynulo i z dotazníkového šetření, ale zdroje informací mohou být různé. Školní výuka sexuální výchovy má zde nenahraditelnou informativní funkci. Celých 60 % všech dotazovaných žáků uvedlo, že se v rámci vyučování sexuální výchovy dozvědělo informací, se kterou se dosud jinde neseťkali. Pro žáky je ze získaných dat patrný význam zařazení sexuální výchovy do výchovně vzdělávacího procesu.

Všechny výsledky praktické části jsme vyhodnotili a podložili tabulkami a grafickými znázorněními. Výsledky provedeného výzkumu mohou být zkresleny záměrným uváděním nepravdivých informací nebo odpověďmi sice upřímnými, ale objektivně nepravdivými. Této situaci však nelze zabránit, může nastat v jakémkoliv prováděném výzkumu.

Zda sexuální výchovu do škol zavádět nebo ne, popř. v jaké formě, je stále diskutované téma v naší společnosti. Měli bychom si přitom ale uvědomit, že rozhodujeme o našich dětech a jejich budoucnosti. Jako v každé jiné oblasti běžného života, v které se nacházíme, tak i v sexuálním chování a výchově k němu bychom se měli oprostít od předsudků. Naše školství zatím přistoupilo na model člověka a zdraví zahrnující v sobě i výchovu sexuální. Není ale až tak důležité, která výchova je v které zahrnuta, nebo jak se bude jmenovat.

Zajímavý osobní postřeh učinila i autorka samotná, když po prostudování materiálů náležících k diplomové práci změnila pohled na své dospívající dcery a prožívání jejich vztahů.

Zpracování teoretické i praktické části a konzultace s vedoucí diplomové práce pro ni rozhodně bylo profesním i soukromým přínosem.

5 Seznam literatury

ANCHELL, M.: Důvody, proč neučit sexuální výchovu. Hnutí Pro život ČR, 2010. ISBN 978-80-904144-1-9.

CAPONNI, V., HAJNOVÁ, R., NOVÁK, T.: Sexuologický slovník, Grada 1994, ISBN 80-7169-115-1.

FARKOVÁ, M.: Dospělost a její variabilita. Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2480-5

CHRÁSKA, M.: Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007, ISBN 978-80-247-1369-4.

JANIŠ, K.: Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, ISBN 978-80-7041-898-7.

JANIŠ, K.: Úvod do sexuální výchovy. Opava, 2005, ISBN 80-7248-305-6

JANIŠ, K., TÄUBNER, V.: Didaktika sexuální výchovy. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999. ISBN 80-7041-902-4.

JEDLIČKA, R. a kol.: Děti a mládež v obtížných životních situacích. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

KOLEKTIV AUTORŮ: Sexuální výchova – vybraná témata. Praha: MŠMT ve spolupráci s VÚP v Praze, 2009. ISBN 978-87000-29-8.

KREJČÍŘOVÁ, D. - LANGMEIER, J.: Vývojová psychologie. Praha: Grada Publishing 1998, ISBN 80-7169-195.

KUBRICHTOVÁ, L.: Sexuální chování mládeže v České republice a ve světě. Celostátní kongres k sexuální výchově v České republice. Praha: SPRSV, 2001.

MATĚJČEK, Z.: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6

MATĚJČEK, Z.: Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-494-X.

MATĚJČEK, Z.: Rodiče a děti. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989.

- MATĚJČEK, Z.: Výbor z díla. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 445 s. ISBN 80-246-1056-6.
- PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J.: Nezralá sexualita: o sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0008-3.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1
- RAŠKOVÁ, M.: Přípravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2077-6.
- ŠILEROVÁ, L.: Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě. Praha: Grada Publishing, 2003. ISBN 80 – 247 – 0291 – 6.
- ŠULOVÁ, L., T. FAIT, P. WEISS a kol.: Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví. Praha, Maxdorf, 2011. ISBN 978-80-7345-238-4.
- TROJAN, O.: Jak mluvit s dětmi o sexu. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0833-2.
- Uzel, R.: Sexuální výchova, 2006 Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 80-86991-69-5
- UZEL, R.: Sexuální výchova u nás a v Evropě. In: 4. kongres k sexuální výchově (Sborník referátů) Pardubice, SPRSV 1996
- VÁGNEROVÁ, M.: Vývojová psychologie I., 1997
- VÁGNEROVÁ, M.: Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- WEISS, P., ZVĚŘINA, J.: Sexuální chování v ČR - situace a trendy. Praha: Portál, 2001. 159 s. ISBN 80-7204-264-5

Internetové zdroje

<http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/sex%20vy.pdf>, citováno 2014-11-16).

<http://www.vasedeti.cz/rodina-a-vztahy/tipy-pro-rodinu/role-muze-a-zeny-v-moderni-spolecnosti/>

(<http://www.vorp.cz/clanek/uhel-pohledu/>).

<http://38126.w26.wedos.ws/sexualni-vychova-ve-skole-ano-ci-ne/>

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

http://ona.idnes.cz/chytra-sexualni-vychova-do-skol-patri-shoduji-se-odbornici-pou-/vztahy-sex.aspx?c=A100819_175405_vztahy-sex_jup

[http://cs.wikipedia.org/wiki/Psychoanal%C3%bdza\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Psychoanal%C3%bdza)

6 Použité zkratky

RVP - Rámcově vzdělávací program

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

ŠVP - Školní vzdělávací program

VORP - Výbor na ochranu rodičovských práv

SPRSV - Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu

7 Přílohy

1. Dotazník pro žáky

2. Dotazník pro učitele

1. Dotazník pro žáky

Ahoj holky a kluci ☺

Jmenuji se Renata a jsem studentkou Pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci. Chtěla bych vás poprosit o vyplnění dotazníku, který máte právě před sebou. Tento dotazník bude sloužit pouze jako zdroj informací pro moji diplomovou práci. Dotazník je anonymní, což znamená, že nevyplňujete jméno ani příjmení.

Předem Vám děkuji za Vaši ochotu, čas a pravdivost.

Jaké je tvoje pohlaví: a) HOLKA b) KLUK

Do které chodíš třídy?

ČÁST A

Pokyny k vyplnění: Dotazník má tři části. Prosim, odpovězte na otázky popořadě. Ke každé otázce vepište do čtverečku vpravo písmeno odpovědi. Může jich být i několik.

První informace **Jsem získal od:**

(poučení) o:

anatomii pohlavního ústrojí

pohlavním styku

pohlavních nemocích

antikoncepci

těhotenství a porodu

menstruačním cyklu

sexuálních úchylních

homosexualitě

Odpovědi pro tabulku:

A – matky **D** – v rámci školní výuky **G** – od kamarádů nebo spolužáků

B – otce **E** – z knih a časopisů **H** - nevím

C – sourozenců **F** – prostřednictvím televize, filmu, internetu atd.

ČÁST B

Pokyny k vyplnění: Prosím, odpovězte na otázky popořadě. Hodící se odpověď označte do příslušného pole. Odpovídejte tak, jak to nejlépe cítíte.

V HODINÁCH SEXUÁLNÍ (RODINNÉ) VÝCHOVY:	ANO	NE
1. Mám možnost klást otázky.		
2. Mohu převzít aktivitu a vyjádřit svá stanoviska.		
3. Učitel(ka) projevuje zájem o naše problémy, pocity a názory.		
4. Mohu požádat učitele (učitelku) o radu při řešení svého sexuálního nebo rodinného problému.		
5. Mohl(a) bych se svěřit svému učiteli (učitelce) s osobními problémy.		
6. Svěřil (a) jsem se učiteli (učitelce), ale došlo ke „zneužití důvěry“.		
7. Dozvěděl(a) jsem se informaci, se kterou jsem se ještě Nasetkal (a).		
8. Nacvičovali jsme modelové situace, které se mě již v životě hodily.		
9. Učitel(ka) využívá různé pomůcky v hodinách (knihy, encyklopedie, hračky, filmy a jiné).		
10. Učitel(ka) má zábrany mluvit s námi o sexu, stydí se.		

ČÁST C

Pokyny k vyplnění: Prosím, odpovězte na otázky popořadě. Hodící se odpověď označte do příslušného pole. Opět odpovídejte tak, jak to nejlépe cítíte.

CO JSEM SE DOZVĚDĚL(A) O SEXU VE ŠKOLE?

Dozvěděl(a) jsem se že:	ANO	NE	NEVÍM
1. Jsem to já, kdo je odpovědný za to, co svému partnerovi dovolím v oblasti sexu.			
2. V mém věku se láska neprokazuje sexem.			
3. Je-li mi méně než 15 let a připustím sex se starším partnerem, on může být odsouzen do vězení.			
4. Mám právo rozhodnout se, kdy a zda budu mít děti.			
5. Nikdo mě nyní – ani v dospělosti nesmí k sexu nutit.			
6. Používat kondom je důležité (zejména s partnerem, kterého příliš neznám).			
7. Za své tělo nesu hlavní díl odpovědnosti sám.			
8. Informují média (televize, časopisy, literatura, internet) o sexu pravdivě?			
9. Mám více informací z médií (časopisy, internet, televize) o sexu, než ze školy?			
10. Chlubí se většina mých vrstevníků se sexuálními zkušenostmi před 16. rokem.			

2. Dotazník pro učitele

Dobrý den,

Jmenuji se Renata Lainerová – studentka Pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci. Ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který bude sloužit pouze jako zdroj informací pro moji diplomovou práci. Tato práce pojednává o sexuální výchově na základních školách. Cílem tohoto dotazníku je zjistit, jaký máte pohled na sexuální výchovu realizovanou na základních školách.

Ráda bych Vás ujistila, že tento dotazník je zcela dobrovolný a anonymní. Výsledná data budou využívána pouze k účelům diplomové práce.

Předem Vám děkuji za Vaši ochotu a vynaložený čas.

Pokyny k vyplnění: Prosím, odpovězte na otázky popořadě. Hodící se odpověď

označte do příslušného pole. Libovolně využijte prostor k volnému vyjádření. Prosím, odpovídejte tak, jak to nejlépe cítíte. Jakákoli poznámka, myšlenka bude pro mě přínosem.

Jste: a) muž b) žena

Váš věk: a) 19-25 b) 26-30 c) 31-40 d) 41-50 e) více než 50

Otevřenost učitelů k sexuální (rodinné) výchově	ano	ne	jiná možnost
1. Mám pozitivní zkušenost se sexuální výchovou, je pro žáky přínosem pravdivých informací.			
2. Orientuji se v právních normách v oblasti sexuální a reprodukční.			
3. Dokáži vytvořit příznivou atmosféru ve třídě v hodině sexuální (rodinné) výchovy.			
4. Žáci se mi svěřují.			
5. Při výuce sexuální výchovy mi dělá potíže improvizovat.			
6. Využívám a uplatňuji didaktické prostředky v hodinách.			
7. Umím využívat specifické formy a hry při sexuální (rodinné) výchově.			
8. Využívám v hodinách své zkušenosti z role rodiče.			
9. Často se před žáky stydím.			
10. Sexuální výchově se raději vyhýbám.			